

ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
Ψηφιακή Βιβλιοθήκη

Πολιτιστικά Δρώμενα

ISSN 1106 5354

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ της ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ
και του ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΗΜΑΘΙΑΣ

Αριθμός έκδοσης 58 • Ιαν. - Απρ. 2011

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

πρόεδρος - Δήμαρχος Βέροιας
ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΟΥΣΟΥΛΤΖΟΓΛΟΥ - ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

αντιπρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΚΑΡΗΣ
μέλη

ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΑΚΑΛΗΣ
ΛΙΑΝΑ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ
ΕΥΑ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ
ΑΜΑΛΙΑ ΠΑΠΑΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΘΑΝΑΣΗΣ ΡΕΠΑΝΗΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

διευθυντής
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ
προϊστάμενος οικονομικού-διοικητικού
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΡΑΤΣΙΔΗΣ
προϊστάμενος προγραμματισμού-παραγωγής
ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
προϊσταμένη εκπαιδευτικού
ΟΛΓΑ ΜΥΛΩΝΑ
προϊσταμένη επιχειρησιακού σχεδιασμού
ΝΑΝΑ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΙΔΟΥ
τεχνικοί σκηνής
ΛΑΖΑΡΟΣ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΤΥΦΛΙΔΗΣ
τεχνικός ήχου
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ
καθαρίστριες
ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΑΜΠΟΥΚΑ
ΠΟΠΗ ΧΡΥΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΤΕΛΛΑ ΧΡΥΣΟΠΟΥΛΟΥ
γενικών καθηκόντων
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΑΝΑΣΗΣ ΣΤΑΝΤΖΟΣ
ΑΝΤΩΝΗΣ ΒΕΡΡΟΣ
ηλεκτρολόγος
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΕΛΛΑΙΔΗΣ
βιβλιοθηκονόμος
ΒΟΥΛΑ ΚΟΤΣΑΛΟΥ - ΠΑΠΑΡΗ

Δ.Τ.Ρ.-ΕΞΟΦΥΛΛΟ: κλίμαξ, Βέροια
Τηλ. 23310 24984 • Fax: 23310 75124
e-mail: vangelisoik@gmail.com
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΜΟΝΤΑΖ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ:
TYPE PRESS Ν. Καραμανλίδης, Ν. Νικομήδεια
Τηλ. 23310 90234

Εξώφυλλο:
Σκιά πελαργού

Πολιτιστικά Δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Αριθμός έκδοσης 58

Ιανουάριος - Απρίλιος 2011

Ιδιοκτήτης

ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Εκδότης

ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

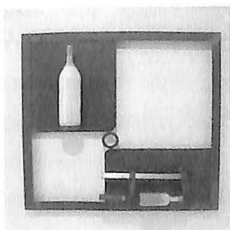
ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Διευθυντής Γιάννης Καμπούρης

Υπεύθυνη σύνταξης Χαρά Λάμπρη

Υπεύθυνος τυπογραφείου Νίκος Καραμανλίδης

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Τα ονόματα των Αρχαίων Μακεδόνων 2
Αντώνης Μπουσμπούκης

Οι «αντιφρονούντες» στρατευμένοι 12
Αλέκος Χατζηκώστας

Ο γλύπτης Γιώργος Τσακίρης 18
Εμμανουήλ Μαυρομάτης

Η «Αντίθεσης» στο δρόμο της φωτογραφίας 23
Πρόδρομος Αβραμίδης

Ο φίλος μου ο Βουκ 25
Ειρήνη Αναγνώστου

Νεανικά Αναγνώσματα Και Επιρροές Στον Δημήτριο Εμμ. Βικέλα 28
Δημήτριος Ιορδ. Καρασάββας

Ηλίας Τσέκος, Ή Σταγόνα ή Ωκεανός: 32
Ικνογράφηση μιας ποιητικής διαδρομής
Παντελής Τσαλουχίδης

Ταξίδι στη Μνήμη, (παλιά Βέροια) 38
Φωτογραφίες αρχείου οικογ. Δαμιανίδη

Βιβλιοπαρουσιάσεις από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη 40
Βούλα-Κοτσάλου Πάπαρη

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Αντώνης Μπουσμπούκης
Φιλολόγος

Επιτύμβια στήλη, Βεργίνα.

Όταν περνάμε έξω απ' το Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης μας, βλέπουμε στον αυλόγυρό του ασώματες κεφαλές και ακέφαλα κορμιά από αγάλματα, καθώς και πλημμύρα από αραδιασμένες μαρμάρινες στήλες με επιγραφές από την εποχή των αρχαίων Μακεδόνων και τους μετέπειτα ελληνορωμαϊκούς χρόνους. Αντικρίζουμε τον μεγάλο αριθμό τους, που θα μας εντυπωσιάσει με την πυκνή, τη στενόχωρη διευθέτησή τους μέσα στον ανεπαρκή χώρο, και από συνήθεια δεν στοχαζόμαστε πια την ιστορική αξία που εμπεριέχεται στο ύπαιθρο αυτό αρχείο επιγραφών. Η γη της Βέροιας φύλαξε στα σπλάχνα της με ιδιαίτερη στοργή στήλες από τάφους, τις λεγόμενες επιτύμβιες στήλες αφιερωμένες σε ιερά, τις αλλιώς αναθηματικές στήλες με αποφάσεις και ψηφίσματα του κοινού των Μακεδόνων. Έτσι, πολλά από τα μακεδονικά ονόματα, που θα ακούσετε, τα έφερναν και αρχαίοι συντοπίτες μας και τα γνωρίζουμε – κυρίως – από τις γραμμένες, τις ενεπίγραφες αυτές πέτρες. Πριν, όμως, μπούμε στο κύριο μέρος της ομιλίας μου με τα ονόματα των αρχαίων Μακεδόνων, θα αναφερθώ πολύ σύντομα στην ιδιαίτερη συγγένεια των Μακεδόνων με τη φυλή των

Δωριέων, γιατί αυτό, όπως θα φανεί στη συνέχεια, έχει βαρύνουσα σημασία στα πλαίσια του αποψινού θεματός μου.

Ο Ηρόδοτος, πατέρας της Ιστορίας και Δωριέας στην καταγωγή, μας πληροφορεί ότι οι Δωριείς, ανάμεσά τους πρώτοι και καλύτεροι οι Σπαρτιάτες, ήταν μέρος των Μακεδόνων και ότι Δωριείς και Μακεδόνες ήταν οι μαχητές από την Πελοπόννησο που, μαζί με τους Αθηναίους, αγωνίστηκαν στη ναυμαχία της Σαλαμίνας και τη μάχη των Πλαταιών. Οι Δωριείς – πάντα κατά τον Ηρόδοτο – προτού να κατέβουν στην Πελοπόννησο ήταν νομάδες της Πίνδου και συγκαταλέγονταν στους Μακεδόνες: «*Το δε Δωρικόν* (ενν. έθνος), *πολυπλάνητον κάρτα* (...) *οίκεε εν Πίνδω Μακεδόνν καλεόμενον* – δηλ. Οι Δωριείς έκαμναν έντονη νομαδική ζωή (...) κατοικούσαν στην Πίνδο και ονομάζονταν Μακεδόνες» (Ηροδ. Ι, 56).

Τα εθνογενετικά τούτα στοιχεία τα αναφέρω, γιατί, όπως θα δούμε, όσα ονόματα των αρχαίων Μακεδόνων δεν έχουν τη μορφή των ιωνικών – αττικών ονομάτων έχουν μορφή δωρική, δηλ., μακεδονική. Έτσι, φέρνω ένα προκαταρκτικό παράδειγμα ανδρικού και γυναικείου ονόματος: Μαχητής και Ηδίστη σ' επιγραφές με γλώσσα αττική στο χώρο της Μακεδονίας. Στην ίδια, όμως, διάλεκτο, την αττική, που ήταν παρακλάδι της ιωνικής διαλέκτου, έχουμε και τους δωρικούς – μακεδονικούς τύπους των ίδιων ονομάτων με τη μορφή Μαχάτας και Αδίστα, δηλ. Ηδίστη, που σημαίνει «Γλυκητάτη». Και στους δύο τύπους, Μαχάτας και Αδίστα, σημειώνουμε την παρουσία δύο άλφα αντί των δύο ήτα των ιωνικών τύπων Μαχητής και Ηδίστη. Το ήτα είναι φωνητικό γνώρισμα της ιωνικής-αττικής, ενώ το άλφα της δωρικής-μακεδονικής. Με άλλα λόγια, αν και οι Μακεδόνες έγραψαν στη γλώσσα των Αθηναίων, την αττική διάλεκτο, τα ονόματά τους διατηρούν πολύ συχνά τον δωρικό – μακεδονικό τύπο σε α.

Εάν οι Μακεδόνες είχαν υιοθετήσει την ελληνική γλώσσα, όπως ισχυρίζονται κάποιοι, που δεν τους είδαν και δεν τους άκουσαν, ενώ ο Ηρόδοτος τους είδε από κοντά και τους άκουσε και μας καταθέτει την αξιόπιστη μαρτυρία του για την ελληνικότητά

τους, θα έπρεπε κανονικά να κρατήσουν και ένα μεγάλο μέρος από ξένα κύρια ονόματα, που να μας θυμίζουν την παλιά μη ελληνική λαλιά τους. Αυτό θα έδινε δουλειά σε εκείνους τους γλωσσολόγους που ασχολούνται με την ετυμολογία των λέξεων. Τα κύρια, όμως, ονόματα των Μακεδόνων είναι κατακάθαρα ελληνικά και δεν παρουσιάζουν σχεδόν κανένα πρόβλημα στην ετυμολογική ανάλυσή τους.

Αντίθετα με τους αρχαίους Μακεδόνες, οι Ίσαυροι της Μ. Ασίας, που άφησαν τη μητρική τους γλώσσα και παρέλαβαν την ελληνική, για αιώνες, μετά τον γλωσσικό τους εξελληνισμό, έφερναν τα παλιά μη ελληνικά ονόματα των αλλόγλωσσων προγόνων τους. Το ίδιο συνέβη και με τη Δουκία, την σημερινή Ρουμανία, όπου λεγεωνάριοι ιλλυρικής καταγωγής, αν και ήδη λατινόφωνοι, έφερναν ακόμη αρκετοί από αυτούς ιλλυρικά και όχι λατινικά ονόματα, όπως μαρτυρούν επιγραφές στη χώρα που κατέκτησε ο Τραϊανός.

Τα ελληνικά ονόματα των Μακεδόνων ξεκινούν από τη μυθική και φτάνουν μέχρι την ιστορική περίοδό τους. Αυτό καταφαίνεται από ονόματα της μυθολογίας και της ιστορίας τους, από τα οποία άλλα μας παρέδωσαν οι γραπτές πηγές αρχαίων κειμένων και άλλα οι πέτρινες επιγραφές, όπου η Μακεδονία «στις γραμμένες αυτές πέτρες ομιλεί μόνον ελληνικά», κάνοντας παράφραση στο έργο του Μαργαρίτη Δήμητρα υπό τον τίτλο «*Η Μακεδονία εν λίθοις φθεγγομένοις*».

Άλλωστε, πως μπορούσε να γίνει αλλιώς με την πραγματική, τη μητρική γλώσσα των Μακεδόνων, όταν σ' επιγραφή του 486 π.Χ. σκαλισμένη πάνω σε βράχο, κοντά στον τάφο του Δαρείου του πρώτου, πατέρα του Ξέρξη, ανάμεσα στον κατάλογο με τα ονόματα των υπηκόων της περσικής Αυτοκρατορίας οι Μακεδόνες καταγράφονται ως *jauna takabara* «*Ίωνες, δηλ. Έλληνες για τους Ανατολίτες, που φορούν καπέλο σαν ασπίδα*», εδώ εννοείται η καυσία των Μακεδόνων, ένα πλατύγυρο σκιάδι που τους προστάτευε από τον καύσωνα (καυσία). Την μαρτυρία αυτή οφείλουμε στον Δημήτριο Ευαγγελίδη που μας δίνει τη χαρά απόψε να τον έχουμε κοντά μας.

Όπως είπα πρωτύτερα, τα κύρια ονόμα-

τα των Μακεδόνων δεν προσφέρονται στη βάσανο των ιστορικών γλωσσολόγων, τουλάχιστο στη συντριπτική τους πλειοψηφία. Έτσι, από ένα σύνολο 1.044 ονομάτων από το χώρο της Μακεδονίας, καταμέτρησα περίπου μόνο δέκα δυσετυμολόγητα, όπως: Βιταλώ, Δρούβις, Εράκτωρ, Ζηκλώνη, Πύλα, Πλιενίας, Ροίμιος, Σίβρας και Σίπας, δηλ. το ένα στα χίλια ονόματα. Αυτά, είτε είναι ελληνικά και δύσκολα στην ετυμολόγησή τους είτε είναι ξένα (βλ. και Αθαν. Χρ. Σακαλή. *Η ελληνική ταυτότητα των αρχαίων Μακεδόνων*. Εκδ. Αντ. Σταμούλης).

Τελειώνοντας εδώ με την εισαγωγή, θα μπορούμε τώρα στο κυρίως θέμα που αρθρώνεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος είναι το ετυμολογικό, με αυτό επιδιώκουμε να βρούμε τη ρίζα, την προέλευση δύο μόνο στην περίπτωση μας ονομάτων: ένα γεωγραφικό κι εθνικό μαζί, το όνομα **Μακεδονία** – **Μακεδόνες**, και το άλλο μυθικό: το όνομα **Κάρανος**, που υπήρξε βασιλιάς και ιδρυτής του βασιλείου της Μακεδονίας. Το δεύτερο μέρος του θεματός μου αναφέρεται στην τυπολογία των κύριων ονομάτων που έφεραν οι Μακεδόνες, δηλαδή αναφέρεται στη μορφή που είχαν τα ονόματά τους. Έτσι, στο σημείο αυτό θα μας απασχολήσει π.χ. το ερώτημα εάν τα ονόματά τους είχαν στη γλώσσα τους τη μορφή με την οποία μας τα παραδίδουν τα ιστορικά κείμενα και οι επιγραφές, όλα γραμμένα στην αττική διάλεκτο, που οι Μακεδόνες την είχαν καθιερώσει ως γλώσσα του κράτους των.

Στο τρίτο μέρος μας απασχολεί η ετυμολογική σημασία των κύριων μακεδονικών ονομάτων. Η προσέγγιση αυτή θα μας δείξει, μέσα από την κατηγοριοποίηση των ονομάτων με κριτήριο τον σημασιολογικό τους πυρήνα, τις αξίες και τις τάσεις, που καλλιεργούσαν οι αρχαίοι Μακεδόνες. Ένα προκαταρτικό κι εδώ παράδειγμα προσφέρεται με το χαρακτηριστικό μακεδονικό όνομα Αμύντας, που σημαίνει «αυτός που αμύνεται, που αποκρούει την επίθεση», το οποίο μας δείχνει την πολεμική ετοιμότητα, που έπρεπε να έχουν οι Μακεδόνες απέναντι στις ακατάπαυστες απειλές των βόρειων γειτόνων τους. Το μέρος αυτό θα μας

Μακεδονικά τετράδραχμα, Νομισματικό Μουσείο, Αθήνα.

επιτρέψει να σηκώσουμε το πέπλο που καλύπτει την κοινωνία των αρχαίων Μακεδόνων, πέρα από τα ιστορικά κείμενα που αναφέρονται σε αυτούς και ασφαλώς στο μέτρο που η ονοματολογία τους μας το επιτρέπει.

Ξεκινώ, λοιπόν, με το τοπωνύμιο **Μακεδονία** που στη γλώσσα των αρχαίων Μακεδόνων λεγόταν **Μακετία**, ενώ οι ίδιοι αυτο-αποκαλούνταν Μακέται. Ο Ηρόδοτος τους ονομάζει Μακεδόνες και ως σύνολο Μακεδόν έθνος. Το επίθετο μακεδνός στα ομηρικά έπη σημαίνει «ψηλός, ραδινός, μακρύς», ενώ μακεδνή αίγειρος χαρακτηρίζεται η λείκα ως δέντρο ψηλό και ραδινό, που είναι. Στην ιωνική διάλεκτο το μακεδνός ακουγόταν ως μηκεδνός. Η λέξη μήκος με τον δωρικό τύπο μάκος βρίσκεται στη ρίζα όλων των σχετικών με τη Μακεδονία και τους Μακεδόνες λέξεων. Έτσι, από τον τύπο μάκος (=μήκος) έχουμε τη Μακετία, που σημαίνει «χώρα ψηλή, ορεινή». Είναι η Άνω Μακεδονία και Μακέτης είναι ο Μακεδόνας ως κάτοικος αρχικά της «ψηλής, της ορεινής χώρας, της Μακετίας».

Στα βλάχικα από το Πισοδέρι της Φλώρινας make αποκαλούνταν ο «ψηλός» και ακουγόταν ως παρωνύμιο / παρατσούκλι με τη σκωπτική σημασία «κρεμανταλάς». Την Άνω Μακεδονία αναφέρει ο Ηρόδοτος ως ορμητήριο των πρώτων Μακεδόνων, ενώ ο ερευνητής του μακεδονικού χώρου Nicolas Hammond βλέπει ως κοιτίδα των Μακεδόνων τη Μακεδονίδα γη, ανάμεσα στον Όλυμπο και τα Πιέρια.

Το άλλο όνομα που θα αναλύσω ετυμολογικά είναι το **Κάρανος**. Το όνομα αυτό θα το προσεγγίσουμε τόσο στη ριζική του αναγωγή όσο και στη μυθολογική διάστασή του, γιατί το όνομα τούτο, ο Κάρανος, σημαδεύει και ταυτόχρονα αντανακλά τις απαρχές του αρχαϊκού κόσμου των Μακεδόνων. Των Μακεδόνων που δήλωναν Έλληνες πολύ πριν ο πολιτισμός των νοτίων Ελλήνων, κυρίως της Αθήνας γίνει της μόδας και αναδειχθεί σε πρότυπο, άξιο προς μίμηση, πράγμα που έγινε με τον κλασικό πολιτισμό, μετά όμως τους περσικούς πολέμους.

Το όνομα Κάρανος σημαίνει προφανώς «κύριος, αρχηγός, επικεφαλής». Το έφερνε ο δεύτερος μετά τον Περδίκκα μυθικός γενάρχης

των Μακεδόνων. Αυτός πήρε χρησμό, κατά τη μυθολογική παράδοση, από τους Δελφούς, που του υποδείκνυε να αφήσει το Άργος και την καλλιγυναίκα Ελλάδα, δηλαδή την Ελλάδα με τις όμορφες γυναίκες, και με αφετηρία της πηγές του Αλιάκμονα να ακολουθήσει τις αίγες και όπου αυτές διανυκτερεύσουν από μόνες τους, εκεί να ιδρύσει την πρωτεύουσα του βασιλείου του. Έτσι προέκυψε η αρχαϊκή των Μακεδόνων πρωτεύουσα, οι Αιγές, η σημερινή – πιθανότατα – Βεργίνα, που κείται στη δεξιά όχθη του Αλιάκμονα. Αλλά, σύμφωνα και πάλι με δελφικό χρησμό, ο βασιλιάς Αρχέλαος επέλεξε και αυτός τη θέση της δεύτερης πρωτεύουσας των Μακεδόνων, με βάση τον τόπο, όπου διανυκτέρειναν τα γίδια. Έτσι, μετέφερε την πρωτεύουσα του βασιλείου εκεί, όπου τις πρωϊνές ώρες αντίκρισε ένα κοπάδι αίγες να ξεκουράζονται. Το σημείο αυτό της Βουτνίδας επιλέχτηκε για τη νέα πρωτεύουσα με το όνομα Πέλλα (βλ. Διόδωρο Σικελιώτη 7.16).

Την αντίληψη ότι εκεί όπου σταματούν από μόνα τους τα γίδια για διανυκτέρευση, εκεί πρέπει και ο ποιμένας να στήσει τον καταυλισμό του την άκουσα από κτηνοτρόφο της περιοχής Σερβίων, γιατί, όπως μου εξήγησε, τα ζώα τούτα αισθάνονται καλλίτερα από τον άνθρωπο την ευκρασία ενός τόπου και τα τελλουρικά, τα μαγνητικά ρεύματα της γης.

Το ίδιο έπρατταν και οι παλιοί Θρακιώτες που επέλεγαν θέση για την ίδρυση νέων χωριών σε σημεία, όπου τους οδηγούσαν οι αίγες.

Ο Κάρανος, οι αίγες και η θέση της πόλης των Αιγών δένουν όχι μόνο μυθολογικά αλλά και με ανάλογη ετυμολογική σημασία, καθόσον Καρανώ έλεγαν οι αρχαίοι Κρήτες την «αίγα» ενώ ο ρηματικός τύπος καρανώ-σει σήμαινε – πάντα κατά τον λεξικογράφο Ησύχιο – «κορυφώσει, δηλ. να ανέβει στην κορυφή».

Ο τρίτος μυθικός γενάρχης, μετά τον Περδίκκα του Ηρόδοτου και τον Κάρανο του Θεόπομπου, ήταν ο Αρχέλαος. Τον μύθο αυτόν επινόησε – πιθανόν – ο τραγικός ποιητής Ευριπίδης, για να κολακεύσει προφανώς τον βασιλιά Αρχέλαο που τον προστάτευε. Το όνομα Αρχέλαος σημαίνει «αρχηγός του

λαού» και μας θυμίζει τη λέξη αρχίλλαν, με την οποία – κατά τον Ησύχιο – οι δωριείς Κρήτες δήλωναν την έννοια «αρχιποιμένας».

Σε ιδιώματα της Εύβοιας, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας η λέξη άρχος ή αρχός σημαίνει «αρχηγός», ενώ στο ιδίωμα της Ανατολής από την Ιεράπετρα της Κρήτης δηλώνει τον «επικεφαλής του κοπαδιού».

Οι λέξεις Κάρανος και Καρανώ ανάγονται στη λεξική βάση Κάρα, που σημαίνει «κεφαλή, άκρα, κορυφή και συνεκδοχικά άνθρωπος στους τραγικούς ποιητές». Σας θυμίζω την έκφραση «η κάρα του αγίου τάδε».

Ωστόσο, η λέξη Κάρηνον και δωρικά Κάρανον, με τη σημασία «κεφαλή» και «κορυφή βουνών», θα μπορούσε κάλλιστα να δώσει τους πιο πάνω τύπους.

Κάρανος ή Κάρνος ήταν ο Θεός που προστάτευε τους βοσκούς και τα κοπάδια τους στην αρχαία Λακωνία και τη Μεσσηνία.

Η χρήση των λέξεων Κάρα – Καρανώ – Κάρανος και ο συσχετισμός τους με την έννοια «αίγα/γίδα», ξεκινάει από το γεγονός ότι το ζώο αυτό μπαίνει κεφαλή, μπροστάρης στα κοπάδια των προβάτων και ως «ευφύεστερος» από αυτά τα οδηγεί στη βοσκή ή πίσω στη στάνη. Είναι το γκισέμι, ο πρωτοπλάτης του κοπαδιού.

Κύρια ονόματα, όπως Κάρανος, Γαυάνης (αδερφός του γενάρχη Περδίκκα), Αρχέλαος και λέξεις, όπως: αίξ, αίγες, Καρανώ και το τοπωνύμιο Αιγές αφήνουν, μέσα από ετυμολογικές σημασίες, μεταφορές και συμβολισμούς, να φανεί ο νομαδοκτηνοτροφικός τρόπος ζωής των πρώτων Μακεδόνων, όπου ο τσέλιγκας είναι αρχηγός του φαλκαριού, του συνόλου, δηλαδή, των ενωμένων κοπαδιών, ενώ ο αροχίτσέλιγκας είναι μεταφορικά η κεφαλή, η κάρα της νομαδοκτηνοτροφικής φυλής.

Η χρήση των τύπων άρχος ή αρχός από «αρχηγός» σε «ποιμενάρχης» συντελείται με βάση την παραβολή των εννοιών «κοπάδι οικοσίστων ζώων» και «λαός». Να θυμηθούμε τη μεταφορική χρήση της λέξης ποιμενάρχης στη δήλωση της έννοιας «μητροπολίτης».

Την περίπτωση του Κάρανου ως αρχηγού και ποιμενάρχη μας θυμίζει και η σημασιολογική εξέλιξη του επαγγελματικού τύπου *capra* «γίδοβοσκός» η οποία παράγεται στα

βλάχικα από τη λέξη *capra* «γίδα» που με τη μορφή *ganta* στα βλάχικα της Αλβανίας και γκαβράρους στο ιδίωμα των Σαρακατσάνων από την περιοχή των Σερρών προσλαμβάνει τη σημασία «άξιος, έμπειρος κτηνοτρόφος, ο υπεύθυνος και επικεφαλής του κοπαδιού», που ασφαλώς στα πλαίσια νομάδων κτηνοτρόφων εξελισσόταν σε αρχιποιμένα και αρχηγό της φυλής, μιάς και για να είσαι καλός γίδοβοσκός, πρέπει να ενσαρκώνεις τον τύπο του λοκατζή. Τα γίδια είναι ζώα αυτόνομα, ζημιάρικα, και βόσκουν σε δυσπρόσιτα μέρη γι' αυτό η βόσκησή τους απαιτεί άγρυπνη προσοχή και σωματική ευκινησία.

Στην αρχαία Μακεδονία, άλλωστε, η αίγα ήταν ζώο με χαρακτήρα θα λέγαμε, «τοτεμικό». Γι' αυτό και η εμβληματική μορφή της αίγας αποτυπώθηκε σε νομίσματα των Μακεδόνων βασιλέων, ενώ στο όραμα του προφήτη Δανιήλ ο Αλέξανδρος, ως Μακεδόνας, εμφανίζεται συμβολικά σαν τράγος που παλεύει και νικάει το κριάρι, τον Πέρση βασιλέα.

Το όνομα Κάρανος φέρει στρατηγός του Αλέξανδρου, ενώ ο Ηρόδοτος μας παραδίδει Σπαρτιάτη με το ίδιο όνομα.

Αφού είπαμε αρκετά για τον Κάρανο και για αίγες, θα περάσουμε τώρα στην **τυπολογία των μακεδονικών ονομάτων**.

Η μορφολογία των κύριων ονομάτων στους κόλπους των αρχαίων Μακεδόνων μαρτυράει κι αυτή με τον τρόπο της την ελληνοφωνία τους. Η γλωσσολογική, όμως, ανάλυση της μορφής που έχουν τα ονόματά τους με όλες τις λεπτομέρειες, θα κούραζε τον μη εξοικειωμένο σε παρόμοια θέματα ακροατή. Γι' αυτό, θα περιοριστώ σε όσα είναι απαραίτητα για την κατανόηση της μορφής που έχουν τα ονόματα των Μακεδόνων, τόσο στα αρχαία γραπτά κείμενα και στις επιγραφές, όπου μας παραδόθηκαν, όσο και στη δική τους τη μητρική γλώσσα, τα καθεαυτό μακεδονικά, στα οποία μακεδονικά δεν έχουμε τον τύπο κανενός κύριου ονόματος.

Οι Μακεδόνες, αν και μιλούσαν δωρική διάλεκτο, η οποία έμοιαζε με τις βορειοδυτικές ελληνικές διαλέκτους, όπως είναι των αρχαίων Ηπειρωτών, των Ακαρνάνων και των Αιτωλών, γλωσσική συγγένεια την οποία επιβεβαιώνει και ο ρωμαίος Τίτος Λίβιος, εί-

χαν για δημόσια / επίσημη χρήση τη γλώσσα των Αθηναίων, που είναι γνωστή ως αττική διάλεκτος. Η αττική διάλεκτος όπως είπαμε, είναι παρακλάδι της ιωνικής ελληνικής διαλέκτου. Βασικό γνώρισμα που διακρίνει τη δωρική από την ιωνική διάλεκτο σε επίπεδο φωνητικής είναι το / α / της δωρικής και το / η / της ιωνικής, που με τη σειρά του προέκυψε από το / α / της αρχαιότερης περιόδου. Έτσι, οι Δωριείς πρόφεραν π.χ. φάμα και οι Ίωνες φήμη, παγά οι Δωριείς και πηγή οι Ίωνες, φαγός οι Δωριείς και φηγός οι Ίωνες, εννοείται το δέντρο βελανιδιά / δρυς, τοξότας οι Δωριείς και τοξότης οι Ίωνες, οπλίτας οι Δωριείς και οπλίτης οι Ίωνες. Έτσι, σήμερα τα: καλύβα αντί καλύβη, διχαλωτό αντί διχηλωτό τα αποδίδουμε δωρικότροπα.

Καθώς, λοιπόν, οι Μακεδόνες είχαν για κρατική γλώσσα την αττική διάλεκτο, τα ονόματά τους μας παραδόθηκαν άλλοτε προσαρμοσμένα στη μορφή των αττικών – ιωνικών ονομάτων και άλλοτε πάλι ξέφευγαν από τον αττικό τύπο και γράφονταν με τον δωρικό – μακεδονικό τύπο. Έτσι, έχουμε πολλές περιπτώσεις ονομάτων με δύο τύπους, όπως για παράδειγμα: Αλκέτης, Πεικέστης, Κλεονίκη, Ευριδίκη στην αττική μορφή αλλά και τα ίδια ονόματα ως Αλκέτας, Πενκέστας, Κλεονίκα κι Ευριδίκα στη δωρική τους μορφή.

Μακεδονικά ονόματα σε -ης για τα αρσενικά και -η για τα θηλυκά απαντούν περισσότερο συχνά στις παράλιες περιοχές της Μακεδονίας, όπως της Αμφίπολης, της Χαλκιδικής και αλλού, όπου ακουγόταν η αττική / ιωνική διάλεκτος των αποίκων από τον ελληνικό νότο.

Συχνότερα κύρια ονόματα σε –ας μας παραδόθηκαν, όπου πριν από την κατάληξη έχουμε το σύμφωνο / τ /, όπως π.χ. Ιππότας, Λαρέτας, Μαχάτας, Μεγάρτας, Φιλώτας, Χάρτας.

Εκτός από το τα, που προσελκύει κατάληξη σε –ας με λιγότερη, όμως, συχνότητα στην εμφάνισή τους, όπως π.χ. Νικάδας, Μαννίδας, Φόρβας, Ύλας, Αττίνας (όνομα μοναδικό από τη Βέροια), Μάγας.

Το χαρακτηριστικό – α εμφανίζεται όχι μόνο στην κατάληξη αλλά και μέσα στη λέξη. Έτσι, ο Δημόκριτος γράφεται και Δαμόκριτος, ο Δήμων ως Δάμων ή Δάμας. Το λατρευ-

τικό επίθετο του Ηρακλή στη Δυτ. Μακεδονία γράφεται ως Κυναγίδας αντί Κυνηγίδης στα ιωνικά.

Όσο για τα γυναικεία, ονόματα, η μορφή τους είναι αντίστοιχη με εκείνη των αντρικών ονομάτων, όπως είδαμε και σε προηγούμενο παράδειγμα. Σας διαβάζω τώρα μερικά δωρικότροπα μακεδονικά ονόματα γυναικών, όπως: Λύκα, Γλαύκα, Βερνίκα (η Φερενίκη), Φίλα, Κύνα, Θεοφίλα, Αντιγόνα, Ανδρομάχα κ.τ.λ.

Θα αναρωτιόταν κανείς γιατί αυτή η προτίμηση των Μακεδόνων ως προς τη χρήση του –α αντί του –η της αττικής-ιωνικής, στην οποία κι έγραφαν. Όπως είπαμε, όμως, το α είναι φωνητικό γνώρισμα της δωρικής, ενώ το –ήτα της αττικής-ιωνικής. Ωστόσο, η χρήση του –α αντί του –η, το οποίο –η προφερόταν πιθανόν ως /ε/ (θυμίζω την προφορά του –η στα ποντιακά όπου το τήρα (=κοίτα) προφέρεται τέρεν, ο Γιάννης ως Γιάννες κ.τ.λ.) υποκρύπτει, εννοείται η προτίμησή του –α αισθητικό ακουστικό νόμο, καθώς το –α ταιριάζει στο δωρικό ήθος, που είναι σοβαρό και συντηρητικό, ενώ το η/ε είναι νεοτερικό και ταιριάζει στο ιωνικό πνεύμα, αντίστοιχα θα έλεγα με τον στιβαρό αυστηρό δωρικό τύπο κίονα και τον λεπτό, περίτεχνο, χαριτωμένο ιωνικό τίτο κίονα, στο πλαίσιο πάντα της αρχαίας τέχνης.

Σήμερα από τον χώρο των τοπικών ιδιομάτων της Μακεδονίας, όπως είναι τα εντόπια νεοελληνικά, το σλαβοφανές ιδίωμα και τα βλάχικα – αρμάνικα, στην επίδοση κύριων ονομάτων σε –α για θηλυκά και αρσενικά ονόματα ξεχωρίζουν μόνο τα βλάχικα. Αυτό δε σημαίνει, βέβαια, ότι ανάγω τα λατινογενή βλάχικα στην αρχαία μακεδονική διάλεκτο, αν και κανείς δεν μπορεί να την αποκλείσει τουλάχιστον ως γλωσσικό υπόστρωμά τους. Έτσι, γυναικεία ονόματα, όπως για παράδειγμα: Καλλιόπη, Δέσπω, Ευτέρπη, Βερνίκη, Ειρήνη προσαρμόζονται και ακούγονται στα βλάχικα ως: (aljopa, Despa, Fterpa, Virunica, Arina. Γι' αυτό, κρίνω ότι πρέπει να σταθούμε για λίγο στην περίπτωση των βλάχικων ανδρικών ονομάτων, γιατί τα αντρικά ονόματα προσφέρουν ένα παράλληλο, ένα ανάλογο παράδειγμα με τα μακεδονικά αντρικά ονόματα, τόσο στη μητρική

των Μακεδόνων διάλεκτο όσο και στην προσαρμογή τους, όταν περνούσαν στην κοινή ελληνική των αρχαίων χρόνων.

Στα βλάχικα ο Νίκος προσαρμόζεται και ακούγεται ως Nica, ο Γιώργος ως Yorga, ο Χρήστος Hrista, ο Ντίνος Dina, ο Στέφος Stefa κ.τ.λ.

Τα ίδια αυτά βλάχικα ονόματα όταν περνούν στα νέα ελληνικά παίρνουν μορφή με κατάληξη σε -ας και ακούγονται: ως Νίκας, Γιώργας, Χρήστας, Ντίνας, Στέφας.

Μήπως κάτι ανάλογο είχαμε και με την αρχαϊκή διάλεκτο των Μακεδόνων, όπου ακούγονται κύρια ονόματα στην ονομαστική πτώση, όπως: Αλμύντα, Φιλώτα, Ιππότα κ.τ.ο., τα οποία πέρασαν στην αττική διάλεκτο και την κοινή ελληνική ως Αμύντας, Φιλώτας, Ιππότας; Αυτό είναι πολύ πιθανό, καθώς οι Μακεδόνες είχαν στη γλώσσα τους κοινές απλές λέξεις αρσενικού γένους με τον αρχαιότατο τύπο σε -α και όχι σε -ας, όπως: ο τοξότα αντί ο τοξότας, ο ιππηλάτα αντί ο ιππηλάτης κ.τ.ο.).

Έτσι, για παράδειγμα, πρόφεραν ο ιππηλάτα αντί ο ιππηλάτας/ιππηλάτης κ.τ.ο.

Στο τρίτο τώρα μέρος του θέματός μου, την ετυμολογική σημασία των κύριων μακεδονικών ονομάτων, μέσα από τη σημασία που τα ονόματα εκφράζουν, θα προσπαθήσω να ιχνηλατήσω τις **αξίες** και τις **τάσεις** που επικρατούσαν στα πλαίσια της **αρχαιομακεδονικής κοινωνίας**, όπως προείπα.

Από την εμφάνισή τους στο προσκήνιο της ιστορίας μέχρι την υποταγή τους στους Ρωμαίους, οι Μακεδόνες βρίσκονταν σε συνεχείς αγώνες για την άμυνα και την επιβίωσή τους. Έτσι, γίνονται το μεγάλο ανάχωμα ανασχεσης για το νότιο ελληνισμό απέναντι στα επιθετικά κύματα που ορμούν από τα βόρεια. Αυτό το γνώριζαν καλά και οι Ρωμαίοι που μετά τη μάχη στις Κυνός Κεφαλές (197 π.Χ.) δε ζήτησαν, ως νικητές από τους Μακεδόνες να διαλύσουν τον στρατό ξηράς, για να μην αναλάβουν, οι ίδιοι το βάρος για την υπεράσπιση των νοτιότερων κτήσεών τους. Αλλά, και μετά την τελική νίκη τους, στη μάχη της Πίδνας, 168 π.Χ.) επέτρεψαν στους ηττημένους Μακεδόνες να έχουν δικά τους praesidia armata, δηλ. ένοπλες φρουρές από Μακεδόνες, στα εξωτερικά όρια της χώ-

ρας τους. Ωστόσο, και στους τρεις πρώτους αιώνες της Ρωμαιοκρατίας, η Μακεδονία παραμένει το στρατιωτικό κέντρο, η βάση των επιχειρήσεων για την κατάκτηση της βαλκανικής ενδοχώρας.

Έτσι, αυτό το υποχρεωτικό αμυντικό στρατιωτικό πνεύμα επιβάλλει ή μάλλον υπαγορεύει ονόματα εμπνευσμένα από το πεδίο της πολεμικής αρετής, όπως: Αλκίμαχος είναι ο δυνατός στη μάχη, Αγέλας είναι αυτός που άγει / οδηγεί το λαό, τον στρατό, Αγέρρος είναι αυτός που κάνει συγκεντρώσεις, ο αρχηγός, Αγησίστρατος (από το αγήσ-ομαι, μέλλων της δωρικής διαλέκτου) είναι αυτός που θα οδηγήσει τον στρατό, Άγιππος είναι αυτός που οδηγεί το ιππικό, Άδμητος είναι ο αδάμαστος, ο ανίκητος, Αδάμας είναι επίσης ο αδάμαστος, ο ακατάβλητος, Άδραστος είναι αυτός που δεν δραπετεύει, Μαχάτας ο μαχητής Ποίμαχος ο διακεείμενος ώρος τη μάχη, ο πρόθυμος για μάχη. Είναι τόσα πολλά τα σχετικά με την πολεμική τέχνη κύρια ονόματα, που κλείνω την παράγραφο τούτη με τα εξής: Πολεμαίος, Πτολεμαίος, Πολεμοκράτης, Πολέμων, Στράτιος, Νικόμαχος, Ανδρομάχα, Βερενίκα (η Φερενίκη), Νικονόα, Στρατονίκη, Ερήνασσα (ηρωική βασίλισσα) και άλλα πολλά παρόμοια.

Τα παραπάνω ονόματα και όσα παραλείψουμε σχετικά, συνιστούν τη μεγαλύτερη κατηγορία κύριων μακεδονικών ονομάτων, και αφήνουν να καταφανεί ότι οι Μακεδόνες έδιναν στα παιδιά τους ονόματα, που τα καθοδηγούσαν στην ανάπτυξη των πολεμικών τους αρετών, όπως είναι π.χ. η ανδρεία, η καρτερικότητα, η ορμητικότητα, η τόλμη, η φιλοπατρία, οι ηγετικές ικανότητες. Όλα τούτα ήταν απαραίτητα εφόδια ψυχής και σώματος για τον Μακεδόνα, προκειμένου να καταστεί άξιος να επιβιώσει στη μάχη και να φανεί χρήσιμος στην πατρίδα που τον έτρεφε.

Ονόματα, όπως: Θεότας, Θεόφιλος, Θεοπρεπία, Θεότιμος, Θεογείτων, Θεόδοτος, Θεόδωρος, Θεοξένη, Δημήτριος (= ο αφιερωμένος στο Θεό Διόνυσο), Διογενής, Διόφαντος κ.τ.ο. μαρτυρούν τη θεοσέβεια των παλαιών Μακεδόνων. Χαρακτηριστικά αναφέρω το όνομα Θεόμνηστος, όπου το επίθετο μνηστής σημαίνει «αυτός που κέρδισε

την αγάπη κάποιου» και στην περίπτωση με τον Θεόμνηστο έχουμε «αυτόν που κέρδισε την αγάπη του Θεού». Τη θεϊκή αγάπη και εύνοια αποζητούσε και ο Αλέξανδρος, όταν, πριν από τις μεγάλες μάχες, έκαμνε ολονύκτιες επικλήσεις του θείου, για να μπορέσει να ξεπεράσει τα ανθρώπινα μέτρα, όπως και τελικά τα ξεπέρασε.

Τα ονόματα: Πειθαγόρας, Πείθων, Ευαγόρας, Νικαγόρας, Ορθαγόρας, Αριστόβουλος, Αριστόλαος, Αυδάτα (η βροντόφωνη), Σύνεσις (θηλ.) κ.α. σημαίνουν ρητορεία και σύνεση, ενώ ταυτόχρονα δείχνουν τον θαυμασμό και την εκτίμηση των Μακεδόνων προς τον έμπρονα δημόσιο λόγο. Έτσι, το όνομα Λυκόφρων «ο υψηλόφρων, αυτός που έχει λαμπρές ιδέες» συνδυάζεται με το Λυκαγόρας, τον «λαμπρό αγορητή». Και όπως η μάχη ήταν πεδίο ανάδειξης ανδρείων μαχητών, έτσι και η αγορά και η συνέλευση λαού και στρατού ήταν ο χώρος, όπου δοκιμαζόταν η ευφράδεια του λόγου, που δόξαζε τον ικανό ομιλητή.

Τα ονόματα: Ωφελίμα, Χρησίμα (από τη Βέροια), Σύμφορος (δηλ. Χρήσιμος), Όνασος «αυτός που πρόκειται να ωφελήσει, ο ευεργέτης», Αρσέης (=αυτός που ανυψώνει), Λυσανίας (=αυτός που διαλύει τις θλίψεις), Λυσίας (=αυτός που ελευθερώνει, που λύνει), Λυσίππος, Σωσίβιος, Σησίδημος κ.τ.ο. δείχνουν την αξία που ο κόσμος των Μακεδόνων απέδιδαν στην ωφέλεια και την προσφορά στο κοινωνικό σύνολο, καθώς και στο πνεύμα αλληλεγγύης.

Τα σκωπτικά ονόματα: Ερεβαίος με τη σημασία «σκοτεινός, άγριος», Σκίνδας «ο απρεπής», ο κακότροπος, Σίμος «με μύτη σιμή, κοντή και πλατιά», Σάμος «ψηλός, κρεμανταλάς», Τυρίμμος «τυροφαγός», Βρυκάτος ή Βρυκαίος «λαίμαργος», Φύσκων «κοιλάρας» κ.τ.ο. ακούγονταν σαν παρατσούκλια και φανερώνουν πείραγμα, εμπαιγμό. Το ίδιο πειραχτικό πνεύμα έχουν και οι σημερινοί Μακεδόνες. Ξεχωρίζουν ανάμεσά τους οι Κοπατσαραίοι και οι Χασιώτες της Ν.Δ. Μακεδονίας, οι Κοζανίτες, όμως ιδιαίτερα και οι παλιοί Βεργιωτάδες, που σταμπάρizαν, σημάδευαν ορισμένους συντοπίτες τους με δύο ή και τρία παρατσούκλια, τα παρανούμια, όπως τα έλεγαν, με τα οποία περιέγραφαν

Αργυροί στατήρες Αρχελάου, Αμύντα Γ', Περδίκκα Γ'.

την αστεία πλευρά τους, έτσι που στα μάτια των άλλων φάνταζαν όμοιοι με ζωντανή γελοιογραφία. Η βαθύτερη, όμως, στόχευση τέτοιων πειραγμάτων με σκωπτικά ονόματα απόβλεπε στην κοινωνία των αρχαίων Μακεδόνων στην ηθική και σωματική βελτίωση, κάτω – πάντα – από την οπτική του ελληνικού μέτρου, που είναι εχθρός της υπερβολής και της παρέκλισης.

Τα ονόματα Φίλα, Φιλίστη ή πιο μακεδονοπρεπής Βίλα, Βιλίστα, Φιλώτας, Ευγένεια, Ευγείτων, Φιλόξενος, Φιλοξένα και τα παρόμοια μας αποκαλύπτουν τη σημασία που έδιναν οι Μακεδόνες στη φιλία, τη φιλοξενία και την ευγένεια, στοιχεία κάποτε έντονα στη ζωή μας που τώρα τείνουν να εξαφανιστούν.

Τέλος, ονόματα όπως: Ανάξιππος, Θέρσιππος, Φίλιππος, Ιπποκλής (=δοξασμένος στους ίππους), Ιππομάχας, Ιππόνικος, Ιππίας και άλλα ομόρριζα φανερώνουν την αγάπη των Μακεδόνων για τους ίππους, χρήσιμους σε καιρούς ειρήνης όσο και πολέμου. Αποκορύφωμα στο συναισθηματικό τους αυτό δέσιμο συνιστά η περίπτωση του Αλέξανδρου με το προσωπικό αλόγο του, τον θρυλικό Βουκεφάλα.

Θα μπορούσα να προχωρήσω και σε άλλες υποκατηγορίες ονομάτων, που να έχουν σχέση με κάποια σωματική, ηθική, επαγγελματική ιδιότητα ή και με καταγωγή. Αλλά, το μέχρι τώρα ονοματολογικό φάσμα που δειγματοληπτικά σας έχω παρουσιάσει, επιτρέπει με τρόπο πειστικό να διαφανούν οι αξίες με τις οποίες γαλουχούνταν οι αρχαίοι Μακεδόνες. Τέτοιες είναι η γενναιότητα, η καρτερικότητα, κάθε πολεμική και πολιτική αρετή, η ευγένεια, η φιλία, η φιλοπατρία, η αλληλεγγύη, η θεοσέβεια και η φιλοδοξία.

Με τις αρετές αυτές αντρώθηκαν και με αυτές πορεύτηκαν νικηφόρα οι Μακεδόνες από τον Γρανικό μέχρι τον Ώξο και τον Ινδό ποταμό. Διοίκησαν τους λαούς με αξιοσύνη, καλλιέργησαν τον πολιτισμό και άφησαν ανεξίτηλη, άσβεστη μνήμη, μνήμη αγαθή, μνήμη ευεργετών. Το πρότυπό τους προσπαθούσαν να το μιμηθούν και οι κοσμοκράτορες Ρωμαίοι, που ξεχώριζαν τους Μακεδόνες από το σύνολο των υπηκόων τους και τους θεωρούσαν ισάξιους με αυτούς. Χαρακτηριστική είναι η απήχηση που βρήκε στ' αυτιά του

Ρωμαίου αυτοκράτορα Καρακάλα το όνομα Μακεδόνας και κύρια μακεδονικά ονόματα, όταν αντίκρισε νεαρό εκατόνταρχο να ιππεύει με άνεση πάνω στο αλόγο του και τον ρώτησε για την καταγωγή και το όνομά του, καθώς και το όνομα του πατέρα και του παππού του. Και όταν ο εκατόνταρχος του είπε ότι είναι μακεδόνας και στη συνέχεια είπε τα ονόματα που του ζήτησε, ο αυτοκράτορας Καρακάλας αναφώνησε με ενθουσιασμό λέγοντας: «Έ λοιπόν, άκουσα αυτά που ήθελα. Είσαι πραγματικά Μακεδόνας».

Και τον προήγαγε στο βαθμό του Ταξίαρχου. Να σημειώσουμε ότι την προσωπική φρουρά του Καρακάλα αποτελούσαν 16.000 επίλεκτοι Μακεδόνες.

Λίγο πριν ολοκληρώσω το θέμα μου, θα προβάλω δύο εμβληματικά για την περίπτωση των Μακεδόνων ονόματά τους, τα: Πρόμαχος κι Εύαρχος. Πρόμαχος, προμαχώνας η χώρα τους και πρόμαχοι του ελληνισμού οι Μακεδόνες. Εύαρχος, εύαρχοι οι Μακεδόνες, καθώς ασκούσαν σωστή αρχή, καλή διοίκηση.

Με την ευκαιρία σας αναφέρω ενδεικτικά ένα ανέκδοτο για τον πολύ άξιο στρατηγό και διάδοχο του Αλέξανδρου, τον Αντίγονο τον Μονόφθαλμο, που διοίκησε με τρόπο άριστο την μικρασιατική Φρυγία. Όταν, μετά το θάνατό του, ένας υπήκόός του, έσκαβε σε μέρος πετρωτό, προκάλεσε την απορία ενός διαβάτη, που σταμάτησε και τον ρώτησε: «Γιατί σκάβεις μέσα στις πέτρες;» τότε ο άλλος του απάντησε: «Σκάβω, για να βρω τον Αντίγονο...»

Στη διάρκεια της βασιλείας δύο μόνο διαδόχων του Αλέξανδρου, του Σέλεικου και του γιού του Αντίοχου, κτίστηκαν στο χώρο της Μέσης Ανατολής, 60 πόλεις, ολοκληρωμένες με τείχη, αγορά, γυμναστήριο, θέατρο, δημόσια λουτρά και βιβλιοθήκες, όπως, για παράδειγμα, η περιβόητη βιβλιοθήκη της Αντιόχειας. Οι Μακεδόνες δημιούργησαν ένα πολιτισμικό και διοικητικό προηγούμενο, που μέχρι σήμερα παραμένει ρεκόρ αξεπέραστο.

Τόσο σωστά κυβερνούσαν, που στην Αίγυπτο τους θεωρούσαν – και ακόμα τους θεωρούν – ως συνέχεια των Φαραώ. Και όταν η Ελλάδα έπεσε στα χέρια των Ρωμαίων, οι λαϊκές μάζες των Πελοποννησίων έκλαψαν

και θρήνησαν την στέρηση της μακεδονικής διοίκησης, όπως το γράφει ξεκάθαρα Η ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας του Γιάννη Παπασταύρου.

Στις ημέρες μας που σημαδεύονται από την κρίση αξιών κάθε είδους, η επιστροφή στις μακεδονικές ρίζες, στα πρότυπά τους θα μπορούσε να μας βγάλει από το τωρινό αδιέξοδο στενορύμμι, όπου μας έμπασε η ανεύθυνη διαχείριση των δημόσιων πραγμάτων.

Οι Μακεδόνες στάθηκαν έμπρακτα οι πρώτοι πανέλληνες για τα αρχαία χρόνια. Γι' αυτό σήμερα οι Έλληνες στην πανελλήνια

διάστασή τους ας αντλήσουν έμπνευση και παράδειγμα από την άφθαρτη νεανική δημιουργικότητα εκείνων.

Ας μην αφήσουμε στους βόρειους γείτονές μας να καλλιεργούν αποκλειστικά και να μονοπωλούν τον ιδιότυπο μακεδονισμό τους. Ο αυθεντικός μακεδονισμός ανήκει κληρονομικά σε μας. Ας κάνουμε, λοιπόν, την τελική πράξη αποδοχής του. Το ιδεολόγημα του Ίωνα Δραγούμη πως «αν σώσουμε τη Μακεδονία, η Μακεδονία θα μας σώσει» έχει αποκτήσει τώρα μια πιο διευρυμένη κι επίκαιρη διάσταση: ο μακεδονισμός θα μας σώσει...

Επιτύμβια στήλη του Πατερίνου, γιου του Αντιγόνου.
Αρχές του Ιου αι. π.Χ., Βέροια, Αρχαιολογικό Μουσείο.

Οι «αντιφρονούντες» στρατευμένοι

Αλέκος Χατζηκώστας
Δημοσιογράφος - Συγγραφέας

I. Ας δούμε ορισμένα γενικότερα- θεωρητικά ζητήματα- σχετικά με την κοινωνική φύση και τον σκοπό του στρατού. Ο στρατός είναι ο κατ' εξοχήν ένοπλος θεσμός του κράτους, είναι ένα στοιχείο του πολιτικού εποικοδομήματος της κοινωνίας, ένα όργανο σε τελευταία ανάλυση για την άσκηση της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής των κυρίαρχων τάξεων. Η δημιουργία του στρατού συνδέεται με τον ταξικό διαχωρισμό της κοινωνίας και την εμφάνιση του κράτους. «Η ιστορία του στρατού», όπως έλεγε ο Μαρξ «φέρει στην επιφάνεια καθαρά από οτιδήποτε άλλο την ορθότητα της αντίληψης μας για τη σύνδεση μεταξύ των παραγωγικών δυνάμεων και των κοινωνικών σχέσεων... όλη η ιστορία της μορφής της αστικής κοινωνίας είναι πολύ χτυπητά συνοψισμένη εδώ». Με απλά λόγια η σύνθεση του στρατού,

οι λειτουργίες που επιτελεί και το σκόπιμο περιεχόμενο της στρατιωτικής εκπαίδευσης και της ιδεολογικής διαπαιδαγώγησης μαζί με τις σχέσεις του με τις πλατιές μάζες αντικατοπτρίζει την κοινωνική και ταξική φύση ενός δοσμένου κράτους και είναι, σε τελευταία ανάλυση, καθορισμένες από τις ταξικές σχέσεις που επικρατούν στην αναφερόμενη χώρα.

Αντίθετα από τις διάφορες διακηρύξεις που κάνουν λόγο για στρατό «πολιτικά ουδέτερο» που υπηρετεί τα «εθνικά συμφέροντα» ο στρατός σε όλες τις χώρες έχει πάντα αναμειχθεί στην πολιτική πάλη και έχει χρησιμοποιηθεί από τις κυρίαρχες τάξεις.

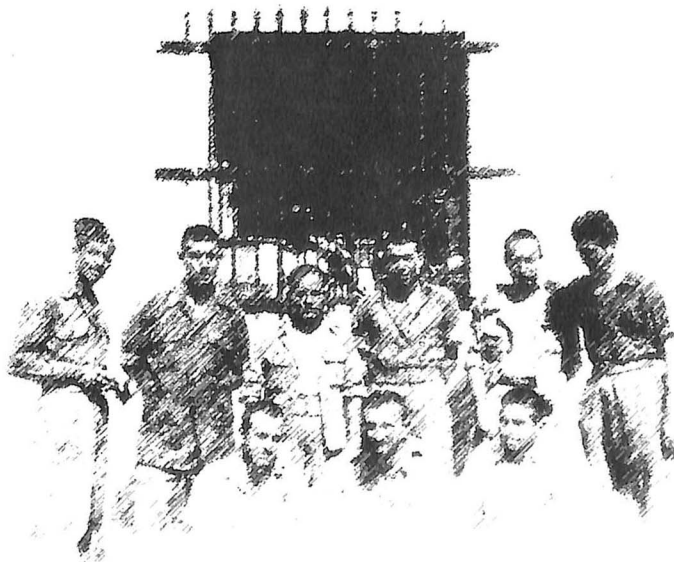
II. Στη χώρα μας ο στρατός είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένος με τις κοινωνικές-πολιτικές εξελίξεις, ενώ υπήρχαν χρονικοί περίοδοι όπου έπαιξε τον απο-

Το κείμενο αποτέλεσε το θέμα της εισήγησης του Αλέκου Χατζηκώστα στην παρουσίαση του βιβλίου του Γ. Ατζακά «Κάτω από τις οπλές» που πραγματοποιήθηκε στις 26-1-2011 στην Αντωνιάδαιο Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών Βέροιας.

φασιστικό ρόλο (π.χ 7χρονη δικτατορία). Σε όλη τη χρονική περίοδο μέχρι το 1974 έπαιξε ρόλο πρωταγωνιστή ή συμπρωταγωνιστή των εξελίξεων, αξιοποιήθηκε πολύπλευρα από τις εκάστοτε κυβερνήσεις ή άλλα κέντρα εξουσίας (ελληνικά π.χ. Παλάτι ή και ξένα π.χ. ΗΠΑ). Επομένως η δομή του, ο προσανατολισμός του, ο συνολικός τρόπος λειτουργίας του σε μεγάλο βαθμό είχε ως στόχο τον λεγόμενο «εσωτερικό εκθρόνισμα», τον «εσωτερικό κίνδυνο». Ιδιαίτερη «φροντίδα» του επομένως ήταν η προστασία της «καθεστυκίας τάξης» με κάθε τρόπο. Για παράδειγμα η αντιμετώπιση των λαϊκών κινητοποιήσεων ως συμπλήρωμα των άλλων δυνάμεων καταστολής (αστυνομία). Η προσπάθεια καλλιέργειας «εθνικού φρονήματος» τόσο στους στρατευμένους όσο και ευρύτερα στην κοινωνία. Η «αναμόρφωση» των «πεπλανημένων από αντεθνικές ιδεολογίες». Και φυσικά ξεχωριστό κεφάλαιο είναι η αντιμετώπιση του «κομμουνιστικού κινδύνου» τόσο στο χώρο (δηλαδή στο εσωτερικό του στρατεύματος), όσο και ευρύτερα στη χώρα. Ας εξετάσουμε στη συνέχεια κάποιους «σταθμούς» της σχέσης αυτής.

ΙΙΙ. ΚΑΛΠΑΚΙ: Ας δούμε κάποια ζητήματα προπολεμικά σε σχέση με το υπό συζήτηση θέμα: Οι κομμουνιστικές διώξεις ξεκίνησαν από τα πρώτα χρόνια εμφάνισης του κομμουνιστικού κινήματος στη χώρα μας, με ιδιαίτερη ορμή το 1924 με το διάταγμα του Αλ. Παπαναστασίου «Περί αποκαταστάσεως εν εκάστω νόμων επιτροπών Ασφαλείας». Η δικτατορία του Πάγκαλου εμπλούτισε την αντικομμουνιστική νομική θωράκιση της χώρας εναντίον «παντός ατόμου υπόπτου δια πράξεων αντικείμενων εις την δημόσιαν τάξιν, ησυχίαν και ασφάλειαν της χώρας». Το ιδιώνυμο όμως του Βενιζέλου αποτελούσε την κορωνίδα των σχετικών νομοθετημάτων. Την ψήφισή του ακολούθησε ο άγριος διωγμός των αριστερών. Με τη λέξη «Ιδιώνυμο» έμεινε στην ιστορία ο νόμος 4229 του Βενιζέλου «Περί Προστασίας του Κοινωνικού Καθεστώτος και των Ελευθεριών των Πολιτών». Ο νέος νόμος τιμωρεί ένα νέο αδίκημα (ένα «ιδιώνυμο αδίκημα» στη γλώσσα των νομικών) αυτό της προπαγάνδισης των κομμουνιστικών ιδεών. Από τον Αύγουστο του 1929 που αρχίζει η εφαρμογή του «**ΙΔΙΩΝΥΜΟΥ**» ως το τέλος του 1932, ο απολογισμός του ιδιώνυμου όπως τον δίνει η Εργατική Βοήθεια είναι ο εξής: 12.000 συλλήψεις και 2.203 καταδίκες. Αθροιστικά, οι φυλακίσεις ανέρχονται σε 1.936 χρό-

νια, η εξορία στα νησιά σε 785 χρόνια. Επιπλέον 120 φαντάροι εξορίζονται στο Καλπάκι. Όσοι καταδικάστηκαν με το ιδιώνυμο ακολουθούσαν σε γενικές γραμμές τη διαδρομή φυλακή και εξορία. Ο στρατός ήταν μια ιδιαίτερη περίπτωση. Οι κομμουνιστές φαντάροι στέλνονταν στον πειθαρχικό ουλαμό στο Καλπάκι, όπου ζούσαν σε απάνθρωπες συνθήκες. Τα βασανιστήρια ήταν στο καθημερινό πρόγραμμα με σκοπό να τους τσακίσουν το φρόνημα. Να σημειώσουμε ότι ο «**Πειθαρχικός Ουλαμός Καλπακίου**» λειτουργούσε από το 1924 μέχρι το 1934 και αποτέλεσε τόπο εξορίας για τους κομμουνιστές φαντάρους, μέλη της ΟΚΝΕ αλλά και για όσους καταγγέλλθηκαν ως τέτοιοι (μεταξύ των οποίων και ο Θανάσης Κλάρας- Αρης Βελουχιώτης). Η αντίδραση των κομμουνιστών φαντάρων σε αυτό το αίσχος είχε αποτέλεσμα να παραπεμφθούν το 1930 επτά από αυτούς στο στρατοδικείο για στάση. Από αυτούς οι δύο, ο Μάρκος Μαρκοβίτης στέλεχος της ΟΚΝΕ από τη Νάουσα και ο Γιάννης Πανούσης καταδικάζονται σε θάνατο. Η δίκη μεταβλήθηκε σε δια-

γωνισμό αντικομμουνισμού, όπου ο διοικητής του Καλπακίου Παπαχρήστου μόνος του κατάθεσε ότι «χρησιμοποίησε κατά των κομμουνιστών ασύγκριτα αγριότερα από τους ιεροεξεταστές μέτρα».

IV. ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ: Ξεχωριστή θέση στην προσπάθεια αναμόρφωσης των «πεπλανημένων τέκνων της πατρίδος» κατέχει η Μακρόνησος. Σ' αυτό άγονο και άνυδρο νησί 15 τετραγωνικών χιλιομέτρων, στο οποίο βρίσκονταν οι τάφοι εκατοντάδων Τούρκων στρατιωτών, αιχμαλώτων του ελληνικού στρατού από την εποχή των βαλκανικών πολέμων, η πλειονότητα των οποίων είχε αποβιώσει από επιδημία χολέρας (!). Ξεκίνησε η λειτουργία του στρατοπέδου συγκέντρωσης με εισήγηση του Γενικού Επιτελείου Στρατού προς το υπουργείο Στρατιωτικών στις 19 Φεβρουαρίου 1947. Στο αρχικό εισηγητικό σημείωμα που συντάχθηκε μετά τις εκλογές της 1-4-1946, αναφέρεται επί λέξει: «Αποφασίζεται ο περιορισμός των αριστερών στρατευσίμων εις ορισμένα στρατόπεδα δια να υποστούν αποτοξίνωσιν. Όλες οι στρα-

κές μονάδες δέον όπως εκκαθαρισθούν από αριστερίζοντες ή υπόπτους αριστερισμού». Αφού δόθηκε η σχετική έγκριση στις 3 Απριλίου, στάλθηκαν στην Μακρόνησο στις 26 Μαΐου κατόπιν εντολής του τότε αρχηγού ΓΕΣ Κ. Βεντήρη, οι πρώτοι «σκαπανείς» που θα υλοποιούσαν το έργο και την «προσπάθεια επαναφοράς αυτών εις τους κόλπους της φιλάτης πατρίδος» με διαφόρους «επωφελείς εργασίας». Η Μακρόνησος λειτούργησε με αυτό τον τρόπο ως το 1958. Οι αστοί πολιτικοί της εποχής χαιρέτησαν τη λειτουργία αυτού του σωφρονιστικού ιδρύματος. Για παράδειγμα, ο Κωνσταντίνος Τσάτσος αναφέρθηκε σε αυτό ως «αναρρωτήριο ψυχών», «συνέχιση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού», «Εθνική κολυμβήθρα» και «Νέα Εδέμ στα μάτια της ελληνικής Ιστορίας». Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος ανέφερε ότι «στη Μακρόνησο αναγεννάται η Ελλάς ωραιότερα στην ψυχή των Ελλήνων». Οι έγκλειστοι ήταν αντιστασιακοί που ανήκαν στην ΕΠΟΝ, πολιτικοί εξόριστοι, υπό περιορισμό αξιωματικοί του ΕΛΑΣ, υπόδικοι πολιτικοί κρατούμενοι, ανήλικοι πολιτικοί κατάδικοι, εξόριστες γυναίκες απ' το Τρίκερι, προληπτικά συλληφθέντες πολίτες, Μάρτυρες του Ιεχωβά, μέλη και ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ κ.ά Η άοπλη στρατιωτική θητεία, ένας παράδοξος για την εποχή θεσμός, αποσκοπούσε όχι απλά στον έλεγχο της εμφυλιοπολεμικής στράτευσης των ανδρών αλλά στην ολοκληρωτική εξαφάνιση του προοδευτικού κινήματος, καθώς συνοδευόταν από βασανιστήρια μεγάλης βαναυσότητας. Η Μακρόνησος δεν ήταν απλώς ένας τόπος εξορίας. Η σκληρότητα των βασανιστηρίων

που έλαβαν χώρα εκεί κάνει φανερό ότι επρόκειτο για ένα οργανωμένο σύστημα εξόντωσης. Με πρόσχημα την «**αναμόρφωση**» των κρατουμένων, ασκούσαν σωματική και ψυχολογική βία ώστε να καμφθεί η συνείδηση και το φρόνημά τους με σκοπό να αποκηρύξουν με γραπτές «**δηλώσεις μετανοίας**» τα φρονήματά, τις ιδέες ή τα ιδανικά τους. Ακολουθούσαν επιστολές που θα έπρεπε να συντάξει ο «**ανανήψας**» και οι οποίες απευθύνονταν στο δάσκαλο του χωριού του, τον παπά ή τον κοινοτάρχη με το ίδιο περιεχόμενο, αλλά και ομιλίες προς τους υπόλοιπους φαντάρους με τις οποίες θα διατράνωνε την πίστη του στα ιδανικά της πατρίδας και θα πιστοποιούσε την μεταμέλειά του όπως και την αποκήρυξη του «**εαμοσλαβισμού**» κ.λ.π. Όλα τα παραπάνω είχαν φυσικά σαν στόχο την πλήρη καταρράκωση του «**μεταμεληθέντος**», ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι στη συνέχεια θα του δινόταν όπλο και θα τον έστελναν στο μέτω-

πο της εμφύλιας σύρραξης, κατά του Δημοκρατικού Στρατού (ΔΣΕ). Να σημειωθεί ακόμη ότι η πλήρης επανένταξη απαιτούσε συχνά και την επίδειξη ιδιαίτερης σκληρότητας από τον «ανανήψαντα» προς τους «αμετανόητους» πρώην συντρόφους του, η οποία εάν δεν ήταν αρκούντως πειστική, προκαλούσε άγρια αντίδραση των φρουρών και την εξαρχής απαίτηση για όλα τα προηγούμενα. Με τον τρόπο αυτό, οι υπεύθυνοι του στρατοπέδου εξασφάλιζαν τη δημιουργία φανατισμένων «γενιτσάρων» (όπως τους αποκαλούσαν όσοι έμεναν αμετακίνητοι στα πιστεύω τους) που αδημονούσαν να οπλισθούν και να πάνε «εθνικά αναβαπτισμένοι» στο μέτωπο. Η ίδρυση του Ο.Α.Μ. τον Οκτώβριο/Νοέμβριο του 1949, η οποία ψηφίστηκε ομόφωνα και με ενθουσιασμό από όλα τα αστικά κόμματα της τότε Βουλής, Το Ψήφισμα ΟΓ' της 9/14-10-1949, «Περί μέτρων εθνικής αναμορφώσεως» ανέφερε μεταξύ άλλων: «Συνιστάται αυτόνομος Οργανισμός αποτελών νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, υπό την επωνυμίαν «Οργανισμός Αναμορφωτηρίων Μακρονήσου» με έδραν τας Αθήνας, υπαγόμενος υπό την ανωτέραν εποπτείαν πενταμελούς συμβουλίου, αποτελουμένου εκ των υπουργών Δικαιοσύνης, Στρατιωτικών, Παιδείας, Δημοσίας Τάξεως, Τύπου και Πληροφοριών. [...] Σκοπός του ανωτέρω Οργανισμού είναι η διά της διαφωτίσεως και διαπαιδαγωγήσεως αναμόρφωσις των εις αυτό υπό του Κράτους παραπεμπομένων ατόμων συμφώνως ταις διατάξεσι του παρόντος Ψηφίσματος. [...] Εις την δικαιοδοσίαν του Οργανισμού τούτου υπάγονται από της ισχύος του παρόντος: α) Οι στρατιωτικοί εν γένει πλην μονίμων, δι ους κρίνεται επιβεβλημένη η παραπομπή εις τον Οργανισμόν προς αναμόρφωσιν. β) Οι υπό των Επιτροπών Ασφαλείας του Κράτους, βάσει της κειμένης νομοθεσίας, εκτοπιζόμενοι ως επικίνδυνοι διά το εθνικόν καθεστώς, της αποφάσεως περί εκτοπίσεως επεχούσης θέσιν παραπομπής εις τον Οργανισμόν. γ) Οι υπό των στρατιωτικών αρχών συλλαμβανόμενοι ως ύποπτοι πράξεων στρεφόμενων κατά της ασφαλείας των στρατιωτικών τμημάτων, εφόσον ήθελον παραπεμφθῇ εις τον Οργανισμόν δι' αποφάσεως των Επιτροπών Ασφαλείας του τόπου της συλλήψεως, δ) Οι αυθορμήτως παρουσιαζόμενοι ή συλλαμβανόμενοι συμμορίται, εφ' όσον κρίνονται παραπεμπτέοι υπό των στρατιωτικών αρχών και ε) Οι δυνάμει του παρόντος ψηφίσματος παραπεμπόμενοι εις τον Οργανισμόν κατάδικοι και υπόδικοι [...] άπαντες οι κατά την δημοσίευσιν του παρόντος διατελούντες εν εκτοπίσει ως ενεχόμενοι εις αντεθνικάς ενεργείας ή ως επικίνδυνοι εις το εθνικόν καθεστώς, ως και οι προληπτικώς συλληφθέντες υπό του υπουργείου Δημοσίας Τάξεως και των στρατιωτικών αρχών, περιέρχονται από της ισχύος του

παρόντος εις την δικαιοδοσίαν του συνιστώμενου Οργανισμού». Βλέπουμε ότι ο Κανονισμός χρονολογείται μετά την πτώση του Γράμμου και την υποχώρηση του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ). Το γεγονός αυτό καθιστά φανερό ότι έως τότε η Μακρόνησος δεν υπάκουε σε κανένα νομικό καθεστώς, ενώ είχαν προηγηθεί το ΝΔ 329/18.8.1947 (καθεστώς πειθαρχημένης διαβίωσης), ο ΑΝ 511/31.12.1947 (σχετικά με τα στρατόπεδα συγκέντρωσης) και το ΝΔ 687/7.5.1948 (σχετικά με την επ' αόριστον παράταση του χρόνου εκτόπισης). Μετά την ήττα του ΔΣΕ θα δημιουργηθεί το καθεστώς υπαγωγής και των πολιτικών κρατουμένων στα τάγματα. Έτσι, μολονότι ο Εμφύλιος πόλεμος είχε λήξει, δεν σταμάτησαν οι μεταγωγές πολιτών προς τη Μακρόνησο με σκοπό την «αναμόρφωση». Εν μέσω της φρικτής εκείνης κατάστασης, τα «**Τάγματα Σκαπανέων**», δηλαδή των άοπλων φαντάρων (στρατιωτών, ναυτών και αεροπόρων) που υπηρετούσαν εκεί, αγωνίστηκαν να επι-

δείξουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την αλληλεγγύη και συνοχή ανάμεσά τους. Όσον αφορά στον αριθμό των σκαπανέων που εκτοπίστηκαν τελικώς στο νησί, γίνεται αρχικά λόγος για 3.000 αποπλισμένους οπλίτες στους οποίους στάλθηκαν ατομικές προσκλήσεις και συγκρότησαν το Α' Τάγμα. Αρχικά μεταφέρονται στο Λιόπεσι Αττικής, στους ελαιώνες όπου έδρευε το απομονωτήριο του Α' Σώματος Στρατού, όπου υφίσταται κλίμα τρομοκρατίας. Στη συνέχεια και έπειτα από το δημοψήφισμα του Σεπτεμβρίου του 1946, αποφασίζεται η μεταφορά τους με οπλιταγωγό μέσω Λαυρίου στην Κρήτη. Στη θέση «δεξαμενή» 15 χιλ. έξω από τον Άγιο Νικόλαο εγκαθίσταται το Α' Τάγμα (και οι φαντάροι δημιουργούν οι ίδιοι το στρατόπεδό τους) και στο Ρέθυμνο (από τις 15 Νοεμβρίου του 1946) το νεοδημιουργηθέν Β' Τάγμα. Τα στοιχεία κάνουν μνεία για 8.000 εξόριστους υπαξιωματικούς, οπλίτες και ποινικούς φυλακισμένους (σε 4 στρατόπεδα), ενώ το Σεπτέμβριο του 1947 ο αριθμός έχει ανέβει στις 10.000 (σε 5 στρατόπεδα, περιλαμβανομένων των στρατιωτικών φυλακών). Κριτήριο για την επιλογή και μεταφορά των αξιωματικών στη Μακρόνησο αποτέλεσε ο διαχωρισμός τους σε Α' ή Β' πίνακος. (του Β' πίνακος θεωρούνταν «ύποπτοι» και στέλνονταν για «αναμόρφωση»). Σύμφωνα με τις επίσημες πηγές, από τα μέσα του 1948 πάνω από 15.000 φαντάροι και αξιωματικοί είχαν «μεταμεληθεί», ενώ λίγους μήνες νωρίτερα η εφημερίδα «Ελεύθερη Ελλάδα», επίσημο όργανο του ΕΑΜ, έγραφε ότι 15.000 «σκαπανείς» βρίσκονται εκτοπισμένοι στη Μακρόνησο και έθετε ερωτήματα προς τον υπουργό των Στρατιωτικών τόσο για την τύχη τους, όσο και για τη σκοπιμότητα της παρατεινόμενης εκεί παραμονής τους.

5. Η μεταεμφυλιακή περίοδος για τις Ε.Δ είναι περίοδος, αναπροσαρμογής, οργάνωσης, εκπαίδευσης, ΝΑΤΟποίησης. Αυτές πρέπει να είναι πανέτοιμες προκειμένου να αντιμετωπίσουν «μια νέα ανταρσία», μια εισβολή από Βορρά (από Βορράν κίνδυνος). Πρέπει επομένως να ελέγχονται αυστηρά τα φρονήματα των στελεχών των Ε.Α. αλλά και των στρατευμένων ώστε να είναι υγιώς σκεπτόμενοι, δηλαδή εθνικόφρονες. Πάνω σ' αυτό το μοτίβο οργανώνεται ο κρατικός μηχανισμός, ο οποίος με τη σειρά δίνει τέτοιες αρμοδιότητες στις Ε.Δ. ΚΥΠ, Σώματα Ασφαλείας κλπ. Σε απόρρητο έγγραφο της ΚΥΠ με τίτλο «Αντιμετώπισης της κομμουνιστικής διεισδύσεως εις τας Ενόπλους Δυνάμεις» (1954) αναφέρονται τα εξής:

ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ: Καθορίζονται ως τέτοια:

α. Η διαφώτιση από αξιωματικούς πρώτα που θα αναλύσουν τα «γενικής εννοίας θέματα ως Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια, Ηθική, Δίκαιον και εν συνεχεία από διαφωτιστάς καταλλήλους μορφωμένους ιδεολογικά με εκπαίδευση ικανούς να αντιμετωπίσουν εύκολα οποιαδήποτε σύνθετο θέμα αντικομμουνιστικής προπαγάνδας... στόχος έκαστον τάγμαν να διαθέτει τον διαφωτιστήν του». **β.** Η Διοίκηση είναι το δεύτερο προληπτικό πλέγμα μέτρων ως απαραίτητα για την εξουδετέρωση της προπαγάνδας των κομμουνιστών για κακοδιοίκηση. Η Διοίκηση δεν θα πρέπει να κάνει σφάλματα ώστε να μην δίνει αφορμές για εκμετάλλευσή τους. Τροφодοσία, ρουχισμός, άδειες είναι τομείς που ευαισθητοποιούν το προσωπικό επομένως είναι ευάλωτο στα σχέδια των κομμουνιστών. **γ.** Σεκταρισμός: Πρέπει να επιδιώκεται η ανάπτυξη του σεκταρισμού (δηλαδή της απομόνωσης από τους άλλους στρατευμένους) μεταξύ των μελών του ΚΚΕ ως προληπτικό μέτρο. Αυτό σύμφωνα με τις οδηγίες γίνεται «εφόσον δια των ενεργειών μας εμφυσήσωμεν εις αυτούς την φοβίαν και την χαφιεδοφοβίαν». Επίσης αναφέρει στα κατασταλτικά μέτρα για να δημιουργηθούν δηλαδή «δίκτυα παρακολουθήσεως σκοπός των οποίων είναι η αποκάλυψις πάσης κομμουνιστικής κινήσεως σημειουμένης εντός των ενόπλων δυνάμεων, δια της αθορύβου και συνεχούς παρακολουθήσεως των υπόπτων στρατιωτών ως και εκείνων δια τους οποίους υπάρχουν ή προκύπτουν αμφιβολίαι». Το δίκτυο είναι το ακόλουθο: «Ο διμοιρίτης δημιουργεί εν δίκτυον εκ τριών πληροφοριοδοτών εις τη

διμοιρίαν του, έναν εις εκάστην μονάδα. Επιπλέον δε ενός ακόμη δι' όλην την διμοιρίαν, συνεπώς και δια τους τρεις ανωτέρω» (δηλαδή για να παρακολουθεί τους άλλους τρεις). Ο Λοχαγός εκτός των ανωτέρω εκάστης διμοιρίας θα πρέπει να έχη και δύο – τρεις ιδικούς του δια ολόκληρον τον Λόχον και οι οποίοι θα είναι άγνωστοι εις τους διμοιρίτας (δηλαδή να τους παρακολουθεί και αυτός). Ο δε ταγματάρχης εκτός των τοιούτων των λόχων δημιουργεί εν δίκτυον εξ ενός ή δύο το πολύ πληροφοριοδοτών οι οποίοι είναι άγνωστοι εις του λοχαγούς (για να τους παρακολουθεί και αυτός). Για τα προσόντα των ανωτέρω αναφέρονται: **α.** άτομα απολύτως εγνωσμένων εθνικών φρονημάτων. **β.** αναμικθέντες εις τας κομμουνιστικές οργανώσεις αφού προηγουμένως αποσπάσωμεν μίαν ομολογίαν εναντίον ενός κομμουνιστικού στελέχους. **γ.** αδιάφορα άτομα εις τα οποία προηγουμένως παρέσχομεν μίαν εξυπηρέτησιν, ήτοι χορήγησιν αδείας, τοποθετήσεως των εις επιθυμητήν θέσιν, άρσιν μίας ποινής κλπ.». Μάλιστα η σχετική εγκύκλιος για να μην πάει χαμένη η εκπαίδευση τους αναφέρει: «Τα άτομα ταύτα αμέ-

σως μετά την απολυσίν των θα πρέπει απαραίτητως να παραδίνωνται εις Κεντρική Υπηρεσίαν (δηλαδή την ΚΥΠ) δια την περαιτέρω αξιοποίησιν και εκμετάλλευσιν» .

Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε για αρκετές δεκαετίες μετά, με πρακτικά αποτελέσματα τα όσα αναφέρει στο βιβλίο του ο Γ. Ατζακάς και αφορά την απονομή ειδικοτήτων- «μουλαράς» και την τοποθέτηση τους σε «**τάγματα ανεπιθυμητών**».

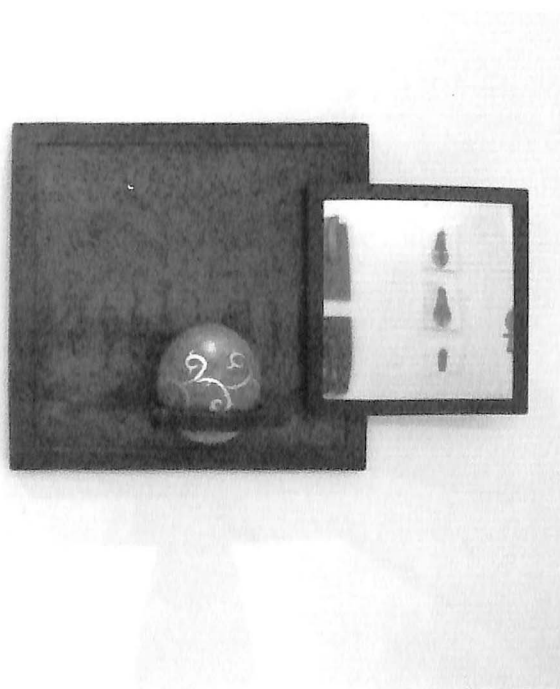
Πολλοί, σίγουρα έχουν να θυμηθούν πολλά , ιδιαίτερα όσοι ήταν «χαρακτηρισμένοι» από τη ζωή τους στο στρατός και στα χρόνια της μεταπολίτευσης που κάποια ζητήματα υποχωρούν, χωρίς να καταργούνται εντελώς.

Ο ΓΛΥΠΤΗΣ

Γιώργος Τσακίρης

Οργανικές και Βιολογικές Λειτουργίες

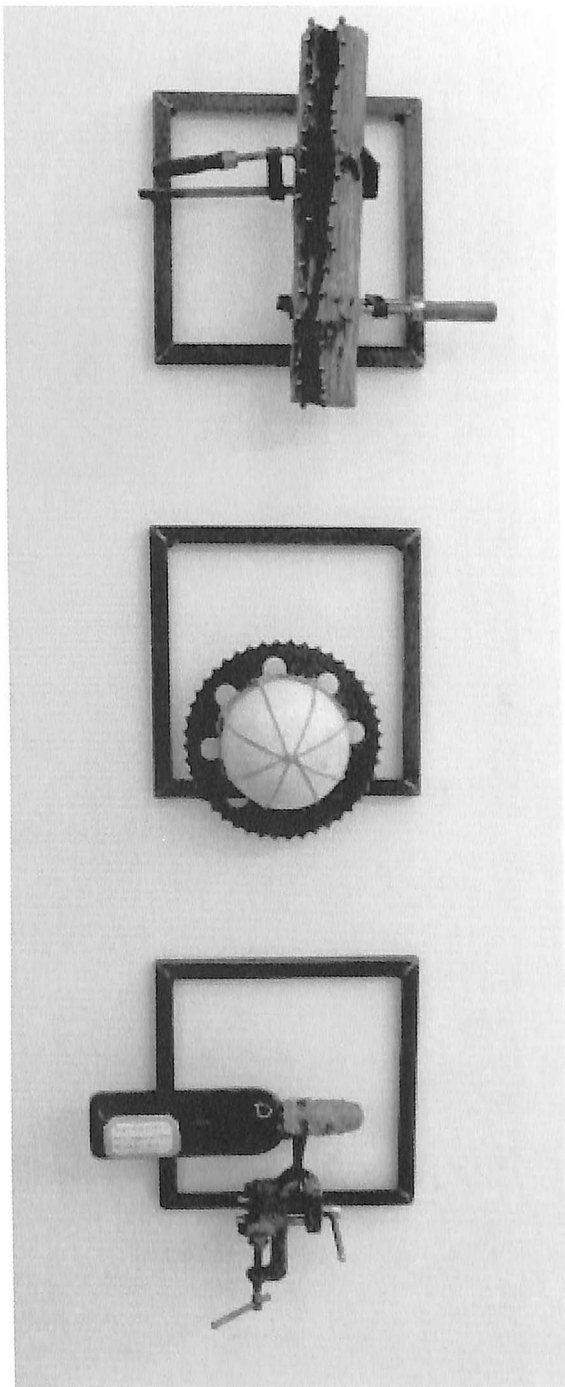
Η γήινη πλευρά της εργασίας του Γιώργου Τσακίρη, αυτή η αγροτική και η υλική πλευρά της εργασίας του, θα υποθάλπει και συντηρεί την γοητεία αυτού του έργου το οποίο και τείνει να διαφύγει από την δεδομένη καλλιτεχνική και από την ιστορική ταξινόμηση σε είδη μορφών, που έχουν όμως ήδη αποχωριστεί από την αρχική τους, από τη φυσική τους καταγωγή. Γι αυτό και θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εργασία του Τσακίρη μας υποκινεί ένα πνεύμα ρομαντισμού προς την μελέτη των οργανικών και των βιολογικών φυσικών λειτουργιών το οποίο και ιστορικά υπήρξε πάντοτε, στις διαφορετικές περιόδους της καλλιτεχνικής διαδικασίας, ένα επιχείρημα ανανέωσης μέσα από την επιστροφή στις φυσικές και στις πρωτογενείς αξίες. Και αυτός ο ρομαντισμός είναι διάχυτος σε μια σειρά από πραγματοποιήσεις των οποίων η έναρξη θα τοποθετηθεί το 1984 και στ η συνέχεια, το 1985 και το 1986, όταν ο καλλιτέχνης θα έχει εγκαταστήσει στο όρος Πάικον συσσωρεύσεις από κορμούς και από κομμένα ξύλα σε μετωπιαία, οριζόντια διάταξη, (και στη συνέχεια, σε κάθετες, σε υπέργειες προοπτικά, διατάξεις) που δεν είχαν προοριστεί να λειτουργήσουν ως οι παραστάσεις, δηλαδή ως οι εργασίες οι σχετικές με τη γεωγραφική και με την προοπτική τοποθεσία του θεατή. Είναι ερ-

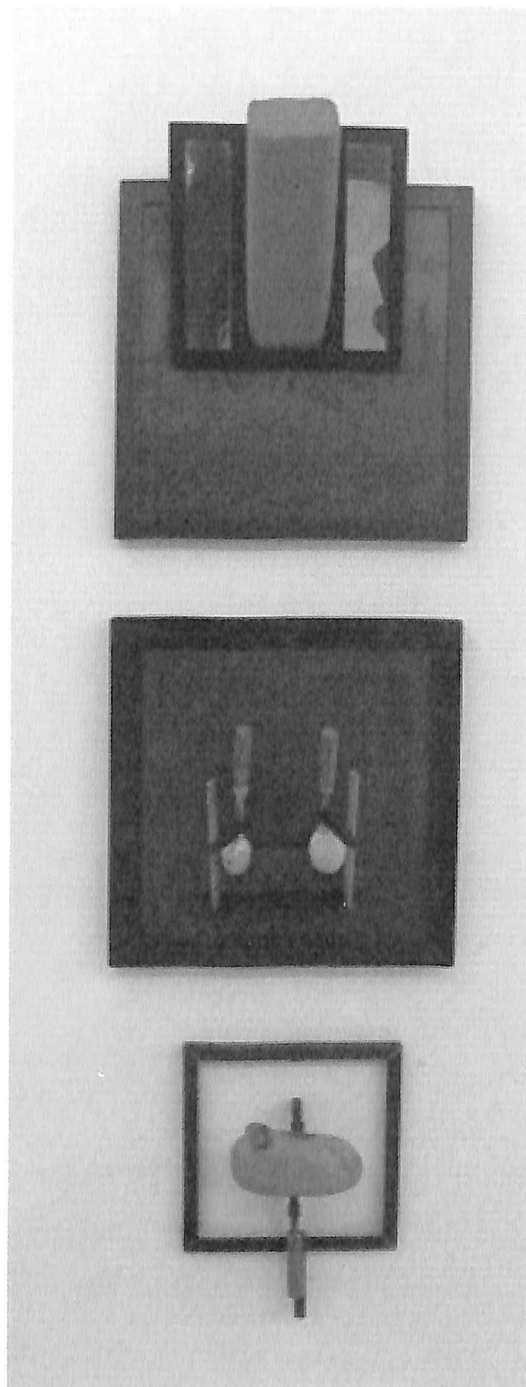
Έργα του Γιώργου Τσακίρη φιλοξενήθηκαν στη γκαλερί «Παπατζίκου», το Μάρτιο του 2011.

γασίες που λειτουργούσαν ως καθεαυτές οργανώσεις, ανεξάρτητες από το οριστικοποιημένο σε μια εικόνα, βλέμμα, που θα υποδήλωνε έτσι τότε και την αναζήτηση μιας μη – εικονογραφικής τακτοποίησης της αποσπασματικής φύσης. Επρόκειτο επίσης για εργασίες που δεν επρόκειτο να δει κανείς (δεν επρόκειτο να τις δει ως εικόνες) και τις οποίες ο καλλιτέχνης είχε μόνο αποτυπώσει φωτογραφικά, με την ακρίβεια της καταγραφής μιας συγκεκριμένης πληροφόρησης. Το ίδιο εξάλλου έγινε την ίδια περίοδο με τις «Κερασιές» στα πόδια του όρους Πάικον, όπου τα τυλιγμένα κλαδιά με δεκάδες διαφανείς σακούλες, είχαν καταγράψει μια συγκεκριμένη πρακτική κηπευτικής διαδικασίας, ανεξάρτητη από μια καλλιτεχνική διευθέτηση και από μια προγενέστερη, ιστορική καλλιτεχνικά, πρόθεση οργάνωσης της παράστασης αυτής της διευθέτησης.

Με τις εργασίες αυτές ο καλλιτέχνης είχε ορίσει ως το σημείο της έναρξης των αναζητήσεών του την ροπή προς ένα οριακό σημείο απεξάρτησης από την παράσταση, όπου δηλαδή δεν θα προεβλέπετο ούτε η προοπτική επέμβαση με τις μεθόδους της γεωμετρίας, ούτε και η αναπαράσταση μέσω της προοπτικής επέμβασης, ούτε και ο θεατής. Αλλά όπου θα ίσχυε όμως, ως το σύστημα της εργασίας, η παραπομπή στο ίδιο στο απόλυτο, στο καθεαυτό γεγονός. Αυτή και η έναρξη της ενδιαφέρουσας εργασίας που επακολούθησε το 1992, στο Γενί Τζαμί στη Θεσσαλονίκη, με το «Θερμοκήπιο» και στο οποίο ο καλλιτέχνης εγκατέστησε, με συμβατικά μέσα, τις συνθήκες ανάπτυξης της χλόης στο διάστημα της έκθεσης. Και όπου όμως σε αντίθεση προς τις προηγούμενες πληροφοριακές καταγραφές των συστημάτων προοπτικών μετωπιαίων και των υπέργειων οργανώσεων – είχε δραστηριοποιήσει την ίδια καθεαυτή, την οργανική λειτουργία. Επρόκειτο και για μια μετάθεση, από την προοπτική προσέγγιση στο ίδιο το αντικείμενο και θα προσθέσουμε την παρατήρηση ότι ο Τσακίρης εργάστηκε έκτοτε και μέχρι σήμερα, τοπικά, δηλαδή επρόκειτο για παρατηρήσεις σε λειτουργίες που ορίζονται από την ολοκλήρωση του δικού τους κύκλου, ανεξάρτητα από την ένταξή τους σε μια ιστορική, και σε μια καλλιτεχνική διαδικασία.

Θα ορίσουμε ακριβέστερα αυτή την παρατήρηση με την διαπίστωση ότι ο καλλιτέχνης δεν παραπέμπει κάθε φορά, με τις επιμέρους καλλιτεχνικές του πραγματοποιήσεις, σε μια γενικότερη συμπεριφορά όπως θα ήταν η θεωρία του έργου του για το τι είναι καλλιτεχνικό και για την ένταξή του στο καλλιτεχνικό σύστημα, ή για το ποια θα ήταν η καλλιτεχνική διαδικασία, - πράγμα που μας το διδάσκει η ιστορία των καλλιτεχνικών θεωριών – αλλά αντίθετα, επιδεικνύει

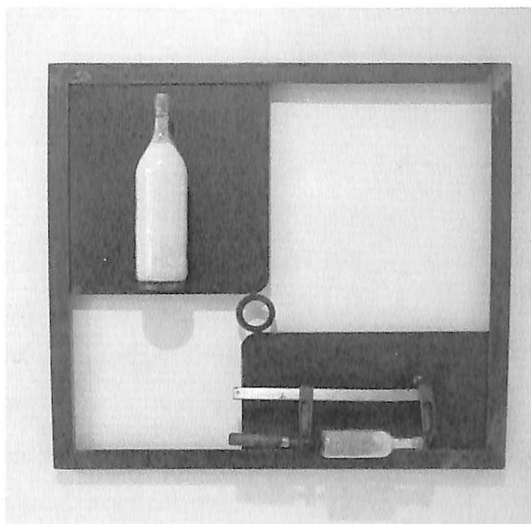
παραδειγματικά το πώς οι καλλιτεχνικές διαδικασίες τείνουν να υποκαθιστούν τις «φυσικές». Όστε τελικά σ' αυτή τη διερεύνηση, οι τρόποι των υποκαταστάσεων των φυσικών διαδικασιών από τον καλλιτέχνη, - και τα προβλήματα που προκύπτουν υποκατάσταση, οι δυσχέρειες, οι παλινδρομήσεις, οι αναθεωρήσεις - να είναι το έργο. Αντίστοιχα έτσι, ο καλλιτέχνης δεν αποβλέπει πρωτογενώς στην κατασκευή έργων, αλλά ενδιαφέρεται για την εγκατάσταση των πιο κατάλληλων συνθηκών. Οι συνθήκες, γίνονται τα έργα ως οι συνέπειες αυτής της αναλυτικής - και της ταυτόχρονα πρακτικής - διαδικασίας εγκατάστασης των συνθηκών της αφετηρίας και των εργαλείων της λειτουργικής επιστημονικής υπόδειξης ως προς την αξιοποίηση των φυσικών και των βιολογικών διαδικασιών. Εξάλλου, στις επόμενες εργασίες του, στον Χώρο Τέχνης Θέμα, το 1995, όπου ο Τσακίρης παρουσίασε το «Εκτροφείο Σαλιγκαριών», (και όπου σε μια κατάλληλη, γυάλινη κατασκευή, με χόρτα και με φυσικό περιβάλλον, περίπου 800 σαλιγκάρια σχεδίαζαν τα ίχνη τους στο γυαλί) ή στην Γκαλερί Λόλα Νικολάου, το 1996, με την έκθεση «Βάτραχοι, χειμερία νάρκη», (όπου ο καλλιτέχνης προσκαλούσε τον θεατή να παρακολουθήσει τις συνθήκες και την πραγματική διαδικασία μετακίνησης των βατράχων, από τις βαλτώσεις περιβαλλοντολογικές περιοχές, στους απομονωμένους, στεγνούς χώρους ενός κάδου, της χειμερίας τους νάρκης, στο τέλος της αίθουσας) η ακριβής εγκατάσταση των περιβαλλοντικών συνθηκών στον εκθεσιακό χώρο, συνιστούσε την προϋπόθεση ώστε να εξελιχθούν οι πραγματικές βιολογικές διαδικασίες στη δική τους φυσική αναγκαιότητα, (όπως με το «Θερμοκήπιο», οι οργανικές) και στην κατάσταση την πιο απόλυτη της εξέλιξης των κύκλων τους. Υπάρχει σ' αυτή την εργασία του Γιώργου Τσακίρη η ίδια εμμονή της εγκατάστασης της απόλυτης (της εμμονομανούς) ακρίβειας των συνθηκών που θα συναντήσουμε στους καλλιτέχνες τους πιο ζηλόφθονους μιας σχεδόν φωτογραφικής εικονογραφικής προσκόλλησης στις ιδιότητες του αντικειμένου, - αλλά στις ιδιότητες της λειτουργίας του σε σχέση προς τον δικό του φυσικό χώρο και ανεξάρτητα από το αισθητικό βλέμμα.

Όλα συμβαίνουν σαν ο Τσακίρης με τα γλυπτά του που προκύπτουν από αυτές τις εγκαταστάσεις (όπως οι Περιστερώνες - τρία γλυπτά - περιστερώνες για την προσέλκυση και για τη διαβίωση των περιστεριών στην Πλατεία ΧΑΝΘ στη Θεσσαλονίκη ή όπως οι λειτουργικές «Κλωσσομηχανές») να διεκδικεί μια ποιητική γέφυρα, ανάμεσα στην αυτάρκεια του ιστού της ζωής και την εξάρτηση του καλλιτέχνη από τη φύση

ως της μόνης του δυνατότητας, να διασώσει τα ίχνη της, - ως την πιο αυθεντική εξάλλου και οριακή, δική του πρωτοβουλία. Εργασία μιας εξαιρετης απολυτότητας και μοναδικής ευκρίνειας του βλέμματος, μιας ποιότητας εμμονής στο ίδιο συστηματικό αντικείμενο, η εργασία του Τσακίρη μας υποδεικνύει την συγκίνηση που δεσμεύει και θερμαίνει η ποίηση της καθεαυτής – της οργανικής και της βιολογικής λειτουργίας.

Εμμανουήλ Μαυρομάτης

Καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης, Σχολή Καλών Τεχνών Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα της έκδοσης Γιώργος Τσακίρης, *Οργανικές και Βιολογικές Λειτουργίες*, Δήμος Γιαννιτσών – Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης Θεσσαλονίκη 1997.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Γιώργος Τσακίρης γεννήθηκε στα Γιαννιτσά το 1955. Σπούδασε Ανώτερα Ηλεκτρονικά. Στη Σχολή Καλών Τεχνών της Φλωρεντίας σπούδασε ζωγραφική, με τον καθηγητή τον Farulli και χαρακτηριστική με καθηγητή τον Vizanno. Είναι επίκουρος καθηγητής στη Σχολή Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του ΑΠΘ.

ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- 1980 -γκαλερί Urania Due, Φλωρεντία, Ιταλία
- 1982 - γκαλερί Il Punto, Φλωρεντία, Ιταλία
- 1983 - γκαλερί Dada, Αθήνα
- 1984 - γκαλερί Πανσέληνος, Θεσσαλονίκη
- γκαλερί Κρεωνίδης, Αθήνα
- 1986 -Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης
- 1989 -Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης
- 1991 - γκαλερί Δεσμός, Αθήνα
- 1992 -Γενί Τζαμί, Δημοτική Πινακοθήκη, Δήμος Θεσσαλονίκης
- 1993 - γκαλερί Λόλα Νικολάου, Θεσσαλονίκη
- 1994 -Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης
- 1995 - γκαλερί Θέμα, Αθήνα
- γκαλερί La Serre, Σχολή Καλών Τεχνών του Saint Etienne, Γαλλία
- 1996 - γκαλερί Λόλα Νικολάου, Θεσσαλονίκη
- 1997 -αίθουσα τέχνης Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη

ONE MAN SHOWS

- 1980 -Urania Due Gallery, Flerence, Italy
- 1982 -Il Punto Gallery, Florence, Italy
- 1983 -Dada Gallery, Athens
- 1984 -Panselinos gallery, Thessaloniki
- Kreonidis gallery, Athens
- 1986 -French Institute, Thessaloniki
- 1989 -French Institute, Thessaloniki
- 1991 -Desmos Athens
-
- 1992 -Yenni Camii, Municipal Gallery, Thessaloniki
- 1993 -Lola Nikolaou gallery, Elani Chalkidiki
- 1994 -French Institute, Thessaloniki
- 1995 Thema gallery, Athens
- La Serre gallery, Saint Etienne School of Fine Arts, France
- 1996 -Lola Nikolaou gallery, Thessaloniki
- 1997 -Paratiritis gallery, Thessaloniki

Η "ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ" ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

Πρόδρομος Αβραμίδης

μέλος της "ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ" - Φωτογραφική Ομάδα Βέροιας

Στο σύμπαν της τεχνολογικής εξέλιξης η εικόνα, η τεχνική εικόνα, είναι πια πανταχού παρούσα, στο βαθμό που θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι όχι απλώς ζούμε με εικόνες αλλά και μέσα σ' αυτές. Απότοκο αυτής της εξέλιξης ήταν και το γεγονός ότι το φωτογραφικό μέσο, η φωτογραφική μηχανή δηλαδή, κατέστη περισσότερο από κάθε άλλη φορά προσιτό σε ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων. Τολμώντας ένα βήμα ακόμη θα έλεγε κανείς ότι το φωτογραφικό μέσο έγινε πλέον ένα παιχνίδι (στα χέρια κυρίως των μεγάλων), με την ωραία και ουσιαστική έννοια, ως αποκούμπι της φαντασίας. Τέθηκε λοιπόν πολύ γρήγορα το ερώτημα: Τι μπορεί κανείς να κάνει μ' αυτό το παιχνίδι; - Τι μπορεί κανείς να δει μέσα από τη φωτογραφική μηχανή; Εξωραϊσμένα τοπία, ιδανικούς κόσμους, οικογε-νειακές συγκεντρώσεις, αγωνίες, ερωτήματα, καμπύλες, γωνίες, φοβίες... Τις πρώτες τεχνικές ανησυχίες διαδέχονται συνήθως άλλες, αισθητικές, υπαρξιακές, ιστορικές.

Κρατώ λουλούδι μάλλον.
Παράξενο.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
πέρασε κήπος κάποτε.

Στο άλλο χέρι
κρατώ πέτρα.
Με χάρη και έπαρση.
Υπόνοια καμιά
ότι προειδοποιούμαι γι' αλλοιώσεις,
προγεύομαι άμυνες.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
πέρασε άγνοια κάποτε.

Συ δεν φαίνεσαι.
Όμως για να υπάρχει γκρεμός στο τοπίο,
για να 'χω σταθεί στην άκρη του
κρατώντας λουλούδι
και χαμογελώντας,
θα πει πώς όπου να 'ναι έρχεσαι.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
ζωή πέρασε κάποτε.

(Απόσπασμα)

Κική Δημουλά, Φωτογραφία 1948
Από τη συλλογή: "Το λίγο του κόσμου" 1971

Κάποιος είπε σχολιάζοντας ένα βιβλίο της
Κικής Δημουλά, "...η φωτογραφία μοιάζει να

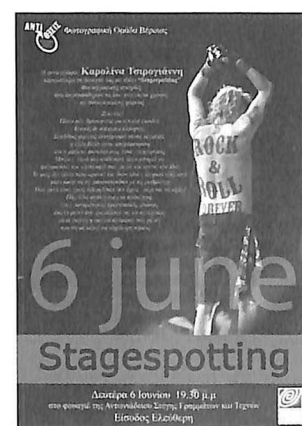
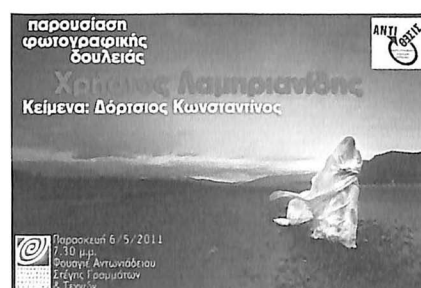
είναι από τα ελάχιστα σωσίβια στον ωκεανό του Τίποτα".

Το 2009 η σύμπτωση ανθρώπων από τη Βέροια και τη Νάουσα με κοινό τόπο την έλξη από τη μαγεία της φωτογραφικής εικόνας, αποτέλεσε την αφορμή για το εγχείρημα της δημιουργίας μιας ομάδας ανοικτής σε όλους, τη μετέπειτα "ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ" - Φωτογραφική Ομάδα Βέροιας. Σε ένα πλαίσιο ανάγκης για παιχνίδι, πειραματισμό, ανταλλαγή γνώσεων και σκέψεων με κέντρο τη φωτογραφία, η απόπειρα σχηματισμού μιας φωτογραφικής ομάδας είχε ως βασική της αρχή την αποφυγή δογματισμών και το άνοιγμα σε κάθε ανάγκη των ενδιαφερόμενων μελών της.

Σύνολο ανθρώπων ετερογενές και ετερόκλητο, όπως συχνά συμβαίνει σε ένα συλλογικό εγχείρημα, η "ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ" κατάφερε να ορθο-ποδήσει χωρίς να προδώσει τις αρχές της, προσπαθώντας να δώσει χώρο και να καλύψει τις αναδυόμενες ανησυχίες των μελών της.

Η πρώτη έκθεση, τον Ιούνιο του 2009, η οποία έκτοτε καθιερώθηκε και ως ετήσια έκθεση της ομάδας στα πλαίσια των γιορτών μουσικής του Δήμου Βέροιας, αποτέλεσε το πρώτο βήμα εμπύκωσης της προσπάθειας και παράλληλα το εναρκτήριο λάκτισμα για μια πορεία πλούσια σε δραστηριότητες και εκθέσεις, όπως διαμορφώθηκε μέσα σε αυτά τα τρία χρόνια.

Η "ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ" διανύει ήδη τον τρίτο χρόνο ζωής της, ο οποίος και ομολογουμένως αποτελεί τον πιο παραγωγικό. Η μετεγκατάσταση του συλλόγου στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Βέροιας "Θεανώ Ζωγιοπούλου" συνετέλεσε στην προσέλευση νέων μελών και έδωσε ώθηση στον εμπλουτισμό της λειτουργίας της ομάδας με νέες δράσεις. Ανάμεσα στις δραστηριότητες του τρέχοντος έτους συγκαταλέγονται εκδηλώσεις με ομιλητές φωτογράφους καλεσμένους από άλλους συλλόγους και πόλεις, Διημερίδες - Workshop, λειτουργία Σκοτεινού Θαλάμου, Σεμινάρια στην Τεχνική της Φωτογραφίας, στην Ιστορία της Τέχνης, εβδομαδιαίες συναντήσεις προβολής - κριτικής φωτογραφιών καθώς και περιοδικές εκθέσεις.

Περισσότερες πληροφορίες για τη λειτουργία και τις δραστηριότητες της "ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ":

- Δημοτική Βιβλιοθήκη «Θεανώ Ζωγιοπούλου» - Κάθε Τετάρτη 19:30-21:30.

Ο φίλος μου ο Βουκ

ΠΑΙΔΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

1

Ο Βουκ κάθεται λυπημένος στα σκαλοπάτια του σχολείου. Είναι πολύ ανήσυχος, δεν θέλει να μπει δια μάθημα.

«Γεια σου Βουκ» ρωνάζει χαμογελαστά ο Αχμέτ. «Γιατί είσαι έτσι;»

Ένα δάκρυ κυλάει από τα μάτια του Βουκ. «Τα παιδιά είπαν ότι είμαι μετανάστης και να φύγω πίσω από εκεί που ήρθα»

«Έλα, μὴν στεναχωριέσαι. Κοίτα, κι εγώ ο φίλος σου, είμαι ένας μετανάστης».

Ο Αχμέτ πιάνει το Βουκ απ' το χέρι: «Έλα, πάμε θ' αρχήσουμε στο μάθημα». Οι δυο φίλοι ανεβαίνουν τα σκαλοπάτια του σχολείου σκεβρτικοί.

2

Οι ρωνές των παιδιών θονίζουν στο προαύλιο. Είναι σαν να θρίσκεις σ' ένα λιβάδι και παρακολουθείς το μέλισσοχώρι που δίνει συνανλία.

Τα παιδιά χαίρονται το διάλειμμά τους. Ξαφνικά κάποια τρέχουν προς το κέντρο της αυλής.

«Εσύ της έκλεψες τα λεφτά! Όλοι εσείς οι ξένοι κλέβετε!» ρωνάζει με μίσος ο Προκόπης στο Βουκ.

«Άρρησέ τον, δέν έκανε τίποτα!» λέει ο Αχμέτ και στέκεται μπροστά από το Βουκ σαν ασπίδα.

Το κουνδούνι χτυπά δια μέσα και τα παιδιά τρέχουν με φόρα προς τα σκαλοπάτια του σχολείου. Τρέχουν δηήγορα, λες και έχουν κάποιον αήωνα μεταξύ τους.

3

«Το διάλειμμα τελείωσε παιδιά» ρωνάξει κάπως ανστηρά η κυρία Ελένη. «Δε θα προλάβουμε και θα αναγκαστούμε πάλι να συνεχίσουμε την ώρα του διαλείμματος!» Σαν αστραπή όλοι οι μαθητές θγαίζουν τα βιβλία και τα τετράδια του μαθήματος. Μέσα στην τάξη μπορεί κάποιος ν' ακούσει ακόμα και την αναπνοή του.

«Βουκ, τι έχεις;» ρωτάει η κυρία.

Ο Βουκ σκύβει το κεφάλι, αλλά κρατάει το μυστικό του. Δεν θέλει να μπλέξει τον Προκόπη σε πέρυτέσις.

«Ο Προκόπης και η παρέα του, κυρία, τον ρώναξαν παλιομετανάστη και κλέφτη» λέει η Στέλλα με θλιμμένο ύφος.

Η κυρία ζητάει λεπτομέρειες. Θέλει να μάθει τι ακριβώς έγινε στο διάλειμμα.

Το χτύπημα του κουνδουνιού ξαφνιάζει τα παιδιά. Κάνουν να σηκωθούν, αλλά ακούνε την κυρία να λέει: «ηουχία, θέλω να σας δώσω μια εργασία δια αύριο. «Τι σημαίνει η λέξη μετανάστης». Συζητήστε με τους γονείς σας, ψάξτε την εγκυκλοπαίδειά σας και γράψτε μου μια έκθεση δια αύριο, το λιγότερο μισή σελίδα».

Μετά η κυρία Ελένη τους δίνει την άδεια να θγούνε διάλειμμα.

4

Την επόμενη μέρα τα πράγματα είναι κάπως πιο ήρεμα μεταξύ των συμμαθητών. Ο Βουκ ήρθε ως το σχολείο μαζί με τη Στέλλα. Μένουν στην ίδια δειτολιά και οι γονείς της Στέλλας βοηθούν συχνά την οικογένεια του Βουκ.

Την ώρα που η δασκάλα διαβάει ένα άρθρο από την τοπική εφημερίδα δια τους μετανάστες, ο Προκόπης και ο Κώστας βρίσκουν την ευκαιρία να πιάσουν κουνδουτούλα.

«Προκόπη και Κώστα δια ν' ακούσουμε τις εκθέσεις σας, αφού είστε έτοιμοι», λέει ανστηρά η κυρία Αρετή.

Οι δυο μαθητές κοιτάζονται και λένε με μια ρωνή: «δεν την έγραψα, κυρία»

«Πες μας τότε, Προκόπη, μια που δεν έγραψες, τι νομίζεις ότι σημαίνει η λέξη μετανάστης;»

«Είναι αυτοί που ήρθαν στην Ελλάδα, μας πήραν τις δουλειές και κάνουν πολλά εγκλήματα», λέει ο Προκόπης.

Η τάξη παχώνει.

«Σε ποιο βιβλίο το διάβασες αυτό;» ρωτάει κάπως ανήσυχη η κυρία.

«Το άκουσα από τον παππού μου και κάποιους φίλους του» απαντάει αμήχανος ο μαθητής.

«Ποιος άλλος θέλει να μας πει τι έγραψες;» λέει προβληματισμένη η κυρία.

Πολλά παιδιά σηκώνουν το χέρι.

«Άνθρωποι που έφυγαν από την πατρίδα τους γιατί τους δώξανε» είπε ο Γιώργος.

«Είναι πιο φτωχοί από μας και ήρθαν στη χώρα μας για κάτι καλύτερο» λέει η Κατερίνα.

«Γιατί στη πατρίδα τους φοβόταν» λέει ο Μίλτος.

6

«Βουκ, μήπως θέλεις κι εσύ να μας πεις γιατί ήρθε η οικογένειά σου στην Ελλάδα;» ρωτάει η κυρία.

Ο Βουκ σηκώνεται με διασταχμό και κοιτάζει γύρω όλους τους συμμαθητές του.

«Άλλαξαν πολλά στη χώρα μας, είπε ο μπαμπάς μου. Ήταν πολύ δύσκολο να μας μολώσει εκεί. Δουλειές δεν υπήρχαν, είχε αρχίσει και ο πόλεμος. Αφήσαμε πολλούς συγγενείς πίσω. Οι παππούδες μου δεν είναι εδώ, μαζί μου, τα ξαδέλφια μου είναι εκεί, στο χωριό που γεννήθηκα». Ο Βουκ συνεχίζει με δυσκολία, αλλά λέει όλη την ιστορία του στους συμμαθητές του.

Όταν τελειώνει στην τάξη βασιλεύει μια σίγη.

Η φωνή της δασκάλας ξαναφέρει την τάξη στην πραγματικότητα.

«Σ' ευχαριστούμε, τα όσα είπες μας βοήθησαν όλους να σε γνωρίσουμε καλύτερα» λέει χαμογελώντας.

7

Στην τάξη γίνεται μια ζωντανή συζήτηση για τους μετανάστες και το πώς νοιώθουν στην καινούργια τους χώρα. Στο τέλος παίρνει το λόγο η δασκάλα.

«Αυτά που μάθαμε σήμερα», λέει, «να μην τα ξεχάσετε. Οι μετανάστες είναι άνθρωποι που συνήθως φεύγουν από την πατρίδα τους και πηγαίνουν σε άλλη χώρα, χωρίς πολλές φορές να το θέλουν. Κάποιοι το αποφασίζουν, γιατί εκεί που θα πάνε θα είναι καλύτερα τα σχολεία για τα παιδιά τους και θα έχουν ένα καλύτερο μέλλον. Δεν είναι δίκαιο να πιστεύουμε ότι όλοι οι μετανάστες είναι κλέφτες και εγκληματίες. Μερικές φορές αυτά που ακούμε και βλέπουμε στην τηλεόραση δεν είναι ακριβώς όπως τα παρουσιάζουν. Ελπίζω ότι μετά από σήμερα δεν θα ξανακούσω κανέναν από σας να πληδώνει χωρίς λόγο κάποιον συμμαθητή του»

8

Σιωπηλά τα παιδιά κοιτάζονται μεταξύ τους. Το κονδούνι για το σχολάσμα τους βρίσκει ακόμα σιωπηλούς, με τα βιβλία πάνω στα θρανία. Σηκώνονται βιαστικά και σαν κέρανός τρέχουν προς την πύλη.

Ο Βουκ, ο Αχμέτ και η Στέλλα προχωρούν μονοδιασμένοι για το σπίτι.

Ειρήνη Αναγνώστου

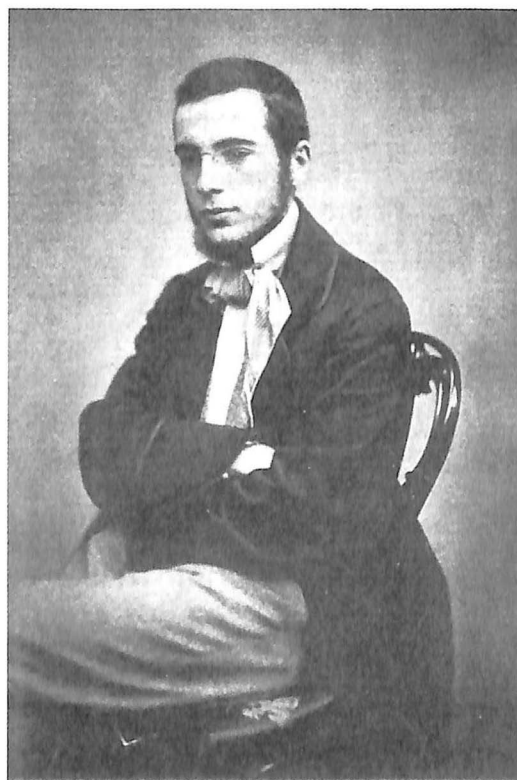
Νεανικά Αναγνώσματα Και Επιγεροές Στον Δημήτριο Εμμ. Βικέλα

Δημήτριος Ιορδ. Καρασάββας
Δημοσιογράφος - Ερευνητής

Α'

Στις 5 Αυγούστου 1852, ο Δημήτριος Βικέλας φτάνει στο Λονδίνο, προερχόμενος από την Κωνσταντινούπολη και με ενδιάμεσες στάσεις στο Λιβόρνο, την Μασσαλία και το Παρίσι. Το ταξίδι του κράτησε δύο μήνες και δεκαεπτά μέρες. Ήταν τότε 17 ετών και σκοπός του ταξιδιού του, είναι να εργαστεί στο Λονδίνο, στο Εμπορικό Γραφείο των αδελφών της μητέρας του, Βασιλείου και Λέοντος Μελά.

Η περίοδος του Λονδίνου (1852-1876), υπήρξε για τον Δημήτριο Βικέλα, λίαν καρποφόρος από την άποψη της καλλιέργειας των φιλολογικών ενδιαφερόντων του. Παράλληλα με την εργασία του, στο Εμπορικό Γραφείο των Θείων του, εκμεταλλεύεται τον ελεύθερο χρόνο του, προκειμένου να τον αφιερώσει στην μελέτη βιβλίων, ποικίλου περιεχομένου, που αντικατοπτρίζουν το εύρος των ενδιαφερόντων του. Είναι γνωστή εξάλλου, η έφεσή του στις ξένες γλώσσες, ήδη από την παιδική ηλικία. Γνωρίζει, να διαβάζει και να γράφει καλά, αγγλικά και γαλλικά, ενώ αργότερα, θα αποκτήσει οικειότητα και με τα γερμανικά, όπως και με τα ισπανικά.

Ο νεαρός Δημήτριος Βικέλας,
το 1854, στο Λονδίνο

Ο Δημήτριος Βικέλας, στο Λονδίνο, είναι ένα κοινωνικό άτομο, ένας κοσμικός νέος, με ενδιαφέροντα που συνάδουν με την εποχή του. Κατ' αρχάς συναναστρέφεται κόσμο. Επισκέπτεται, στα σπίτια τους, σημαίνοντα πρόσωπα της Ελληνικής Παροικίας, παρευρίσκεται σε χοροεσπερίδες, κι αυτό τον ωθεί να πάρει μαθήματα χορού, μαθαίνει, με

καλές επιδόσεις ιππασία, μέχρι και μαθήματα ξιφασκίας, θα κάνει, αν και θα την εγκαταλείψει γρήγορα. Επίσης, δεν χάνει ευκαιρία, να παρακολουθήσει θεατρικές παραστάσεις. Κάνει τακτικούς περιπάτους καθώς και ολιγοήμερες διακοπές στην αγγλική ύπαιθρο. Ταυτόχρονα αλληλογραφεί, κυρίως με την μητέρα του, Σμαράγδα, αλλά και άλλους θείους του. Μέχρι και με τον Φιλέλληνα Γερμανό Καθηγητή Thierich, αλληλογραφεί ο νεαρός Δ. Βικέλας. Και βέβαια, συνεχίζει να μελετά, αλλά και να γράφει...

Το 1853, ο Δ. Βικέλας γράφεται στο University College του Λονδίνου. Το ωράριο εργασίας του, τον εμποδίζει, και παρακολουθεί τελικά μόνον το μάθημα της Βοτανολογίας. Τον Ιανουάριο του 1854 θα πάρει το «Δίπλωμα Τιμής διά την Βοτανική». Αυτό θα είναι και το μοναδικό πτυχίο σπουδών που θα λάβει στην ζωή του.

Το Λονδίνο, εκείνης της εποχής, μαζί με το Παρίσι, αποτελούν τα δύο μεγαλύτερα ευρωπαϊκά πνευματικά κέντρα. Τα αναγνώσματα του Δ. Βικέλα, σχετίζονται με αυτό το κλίμα, και οι σημειώσεις του αποτελούν ανάλυση έργων Ευρωπαϊκής Παιδείας.

Στο Αρχείο του Δ. Βικέλα, που φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη, στην Αθήνα, σώζονται τρία τετράδιά του, με αυτόγραφες σημειώσεις του (1853-1870), σχετικές με τις αναγνώσεις βιβλίων που μελέτησε. Οι κριτικές σημειώσεις ή και περιλήψεις, 82 Βιβλίων, αναδεικνύουν το στοιχείο του Αυτοδιδασκισμού, στον οποίο πίστευε βαθιά ο Δ. Βικέλας.

Ακολούθως, θα επιχειρηθεί μία συνοπτική (και σε συνέχειες) παρουσίαση (ανά τετράδιο), των αναγνωσμάτων του Δ. Βικέλα, προκειμένου να γίνει κατανοητό το εύρος των επιρροών, που δέχτηκε από αυτά, και που διαμόρφωσαν αργότερα την προσωπικότητά του, ως Λόγιου.

Πρώτο Τετράδιο

1. 8 8βρίου (Οκτώβριος 1853). Πρώτη σημείωση. Ο Δημήτριος Βικέλας (εφεξής Δ.Β.), καταγράφει προσωπικές σκέψεις και απόψεις, ενώ διαφαίνεται ότι αλληλογραφεί με τον παλιό του Καθηγητή στην Ερμούπολη, Ευαγγελίδη.
2. 27 Νοεμβρίου (1853). Προσωπικές σκέψεις του Δ.Β., ο οποίος δηλώνει μετανιωμένος για την έκδοση των ποιημάτων του.
3. 30 Νοεμβρίου (1853). Ο Δ.Β., περιγράφει πως έχει μία ενδιαφέρουσα συζήτηση με τον θείο του Λέοντα Μελά, τον οποίον αγαπά και σέβεται. Σκέπτεται να μεταφράσει στα αγγλικά Έλληνες Ποιητές, για να ενισχύσει το οικονομικά του.
4. Δηλώνει πως στις 8 Απριλίου (1853), έγινε συνδρομητής (για τρεις μήνες, έως τις 5 Ιουλίου), του *Gresham Public Library*. Αγόρασε επίσης το πρώτο βιβλίο του *Curiosities of Literature*, από το οποίο διαβάζει τους δύο πρώτους τόμους. Το έργο, κάτι σαν λεξικό, κυκλοφόρησε ανώνυμα, από τον Λόγιο Isaac D' Israeli (1766-1848), πατέρα του μετέπειτα Πρωθυπουργού της Μ. Βρετανίας (1868), Benjamin. Το έργο αποτελείτο από έξη τόμους και εκδόθηκε σταδιακά (1791-1834).
5. Αγοράζει το βιβλίο του Γάλλου Στρατάρχη Auguste Frederic Louis Viesse de Marmont (1774-1852), *Επίσκεψιν εις Κωνσταντινούπολιν*. Πρόκειται για ταξιδιωτικές εντυπώσεις που εκδόθηκαν το 1837, στο Παρίσι, σε τέσσερις τόμους. Ο πλήρης τίτλος του έργου είναι, *Voyage du Marechal, Duc de Raguse, en Hongrie, en*

Transylvanie, dans la Russie meridionale, en Crimée, et sur les bords de la Mer d' Azoff, a Constantinople, dans quelques parties de l' Asie-Mineure, en Syrie, en Palestine et en Egypte.

6. Μετά αγοράζει, τον πρώτο τόμο της *Ελληνικής Ιστορίας*, του Τραπεζίτη και Μέλους του Αγγλικού Κοινοβουλίου George Grote (1794-1871). Ο τίτλος του έργου είναι *History of Greece*, κυκλοφόρησε σε οκτώ τόμους και εκδόθηκε σταδιακά (1846-1856). Επίσης, ο Δ.Β., προμηθεύεται ένα τόμο του εβδομαδιαίου περιοδικού (μάλλον της πρώτης περιόδου του, π. 1711-1712, που κυκλοφόρησε αργότερα σε επανειλημμένες εκδόσεις), *The Spectator*. Το περιοδικό αυτό, εκδίδεται συνεχώς, από το 1848, στο Λονδίνο.
7. Ακολούθως, ο Δ.Β., αγοράζει το βιβλίο του Σινολόγου John Francis Davis, με περιγραφή της Κίνας. Ο πλήρης τίτλος του έργου είναι *The Chinese. A General Description of the Empire of China and its Inhabitants*. Εκδόθηκε το 1836, στο Λονδίνο και κυκλοφόρησε σε δύο τόμους.
8. Διαβάζει, το δίτομο σύγγραμμα ανωνύμου, *Eastern Europe and the Emperor Nicolas*. Ο Δ.Β., υποθέτει ότι ο συγγραφέας του πρέπει να είναι Πολωνός, γιατί καταφέρεται κατά του Τσάρου της Ρωσίας Νικολάου Α' του Παύλοβιτς (1796-1855). Ο δεύτερος τόμος του έργου, πραγματεύεται την Φιλολογία των Σλαβικών Φυλών.
9. Στην συνέχεια, διαβάζει το περιηγητικό, του Σκώτου ποικιλογράφου Charles Mac Farlane (;-1858), *Constantinople in 1823. A residence of sixteen months in the Turkish capital and provinces, with an account of the present state of the naval and military power, and of the resources of the Ottoman Empire*. Το βιβλίο εκδόθηκε στο Λονδίνο το 1829.
10. Διάβασε επίσης, το ποιητικό του Edgar Garston *Greece in 1849*. Ο πλήρης τίτλος του έργου είναι, *Greece revisited, and sketches in Lower Egypt in 1840 ; with thirty-six hours of a campaign in Greece in 1825*. Το έργο εκδόθηκε το 1842, στο Λονδίνο, και κυκλοφόρησε σε δύο τόμους. Ο Δ.Β., μας πληροφορεί ότι, διάβασε παλαιότερα, του ίδιου, το *Greece as a Kingdom*, ενώ χαρακτηρίζει τον συγγραφέα «φιλέλληνα και αγωνιστή».
11. Διαβάζει ακολούθως, ταυτόχρονα, τα έργα Johann Wolfgang Von Goethe (1749-1832), *Faust* (α' μέρος 1808 και β' μέρος 1832), και *Hermann und Dorothea*. Ο Δ.Β. χαρακτηρίζει, την συγκεκριμένη ανάγνωση, «Θεά» του.
12. 1857 Μαρτίου 11. Μετά διακοπή, τεσσάρων σχεδόν ετών, ο Δ.Β. επαναλαμβάνει τις καταγραφές του, σημειώνοντας ταυτόχρονα την ελπίδα, αυτή η απόφασή του να διαρκέσει περισσότερο.
13. 16 (Μαρτίου 1857). Ο Δ.Β., καταπιάνεται με τον πρώτο τόμο του Grote *Legendary Greece*, και καταγράφει, σε μακροσκελείς σημειώσεις, πλήθος ονομάτων, από την Ελληνική Μυθολογία. Αυτή είναι και η τελευταία καταχώρησή του, στο πρώτο τετράδιο των σημειώσεών του.

Στο Πρώτο Τετράδιο (Οκτώβριος 1853 - Μάρτιος 1857), ο Δημήτριος Βικέλας, σε δεκατρείς καταγραφές, αναφέρεται σε δέκα τίτλους βιβλίων και σε δύο έντυπα.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

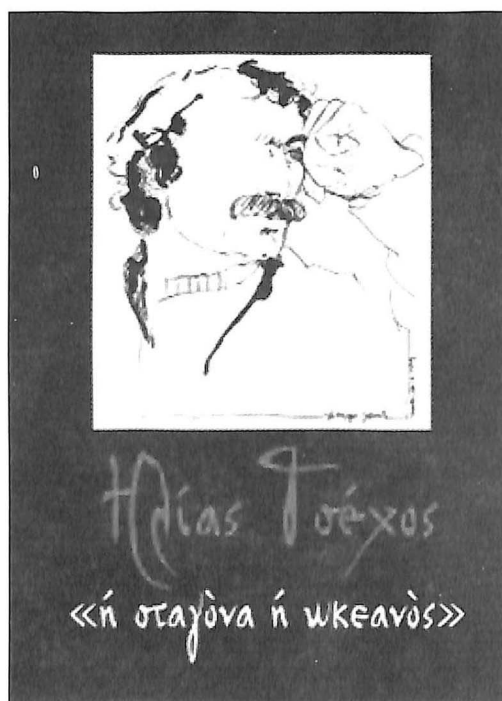
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Μαρία Τερδήμου *Χρονολόγιο Δημητρίου Βικέλα*, (Δήμος Ηρακλείου Κρήτης, Ηράκλειον 1991).
2. Αλέξανδρου Αρ. Οικονόμου *Τρεις Άνθρωποι – Συμβολή εις την Ιστορίαν του Ελληνικού Λαού (178-1935) – Τ. 2 – Δημήτριος Μ. Βικέλας*, (Σύλλογος Προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι 2008).
3. *Τα Τετράδια Αναγνώσεων του Δημητρίου Βικέλα*, Φιλολογική Επιμέλεια : Άλκης Αγγέλου – Μαρία Βαλάση, (Σύλλογος Προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι 2001).

Ηλίας Τσέχος

Η Σταγόνα ή Ωκεανός: Ιχνογράφηση μιας ποιητικής διαδρομής

Παντελής Τσαλπουχίδης
Φιλόλογος

Το ποίημα δεν είναι τραγούδι,
άνεργη θλίψη για κάτι μακρινό, χαμένο,
έστω με την πιο τέλεια μουσική. Δεν είναι
αναμονή του άγνωστου, γοητευτική,
μες στην αβεβαιότητά της, προσδοκία.

Το ποίημα είναι μια ανοιχτή πληγή που τρέχει -
όσο πιο ανοιχτή τόσο καλύτερα. Κάνω ποίηση
θα πει τρυπώ το θώρακα μ' ένα νυστέρι
ψάχνω με χέρι σταθερό όπως οι χειρουργοί
γυρεύω την καρδιά και την τρυπώ, χύνω το αίμα
άφθονο μες στις λέξεις- κόκκινο,
ζεστό, το αίμα, όλοι το ξέρουν,
το πιο θαυμαστό, το πιο όμορφο πως είναι
πράγμα.

Ανέστης Ευαγγέλου, *Ars poetica*
[Μέθοδος αναπνοής (1966)]

Είκοσι δύο χρόνια εκδοτικής σιωπής διακόπτει η τελευταία συλλογή του Ηλία Τσέχου *Η Σταγόνα ή Ωκεανός* (Συνείδηση 2011). Μεγάλο χρονικό διάστημα, ιδίως για τα δεδομένα του ποιητή καθώς το σύνολο του προηγούμενου έργου του είχε εκδοθεί μέσα σε μια δεκαετία, 1978-1988. Πρόκειται για επτά ποιητικές συλλογές: *Έρημη Αλήθεια*, Κέδρος 1978, *Ταγμένα* (Διογένης 1980), *Δάφνε Πόταμε* (Διογένης 1981), *Ανθέμια* Κέδρος 1982), *Τα πάθη που φοράς* (Θεωρία 1983), *Φωνές σ' ένα Μουσείο*, *Απρόοπτη Ύλη*, *Μύθοι Σγουροί* (Ηριδανός 1984), *Διώροφο Μέλλον* (Σύγχρονη Εποχή 1988). Και έπειτα κενό μιας εικοσαετίας και βάλε. Γιατί άραγε, είναι το πρώτο ερώτημα που προκύπτει. Η απάντηση από τον ίδιο σε συνέντευξή του¹: «Πολύ απλά, δε γεννήθηκαν ποιήματα. Το '88 τέλειωσε η συνεργασία με τη Δώρα Στράτου. Ακολούθησαν συνδικαλιστικοί αγώνες. Υπήρξε μερική δικαίωση από την τότε υπουργό, Μελίνα Μερκούρη. Κούραση. Σταμάτησαν οι διεκδικήσεις. Ανεργία. Έφυγα στην Ελβετία για τρία χρόνια. Δεν έμεινα. Δε φυλακίστηκα στα «χρυσά κλουβιά» της Ευρώπης. Δεν το μετάνιωσα. Πόνος, σκέψεις, καρτερία, μάχες, επιλογές, αποφάσεις. Αυτά τα χρόνια δε

1. Στη Δήμητρα Σμυρνή το Φεβρουάριο του 2010 για την εφημερίδα *Επίκαιρα* Ημαθίας (26-03-2010)

μπορούσε να γεννηθεί ποίηση. Έτσι συνέβη». Τα παραπάνω μαζί με την υποχρεωτική επιστροφή του ποιητή στη γενέτειρά του και τις υποχρεώσεις που ανέλαβε συνετέλεσαν ώστε και ο ίδιος να σχολιάσει σε ένα αυτοβιογραφικό του σημείωμα: **Μ' αυτά και μ' εκείνα, με τούτα και τ' άλλα... έχω να εκδώσω 20 έτη... απίστευτο...** Τι μπορεί λοιπόν να σημαίνει η τωρινή επιστροφή στην ποίηση για τον ποιητή; Προφανώς για να απαντηθεί το δεύτερο αυτό ερώτημα πρέπει να φανεί η σχέση του ποιητή με την ποιητική πράξη που, όπως ομολογεί ο ίδιος είναι γι' αυτόν μια αδήριτη ανάγκη: **Νομίζω πως πριν αρχίσω να γράφω δεν άκουγα τον εαυτό μου, άκουγα μόνο τους άλλους. Ξαφνικά ένιωσα την ανάγκη ν' ακούσω τη δική μου φωνή.** Είναι λοιπόν η ποίηση για τον Ηλία Τσέχο μια διαδικασία αυτογνωσίας και ως τέτοια δεν μπορεί να καταργηθεί, όσο και να πέρασε σε δεύτερη μοίρα για καιρό.

«Σχετικά αργά» θεωρεί ο ποιητής ότι μπήκε στην ποίηση. Μάλλον υπερβολικός γιατί εκδίδει την πρώτη του συλλογή στα εικοσιέξι του χρόνια με υλικό δύο και πλέον χρόνων. Ωστόσο το πρόβλημα του ήταν άλλο: **«Απαιδευτα σχεδόν μπήκα στην ποίηση. Ελάχιστα διαβάσματα. Δεν είμαι ευτυχής γι' αυτό. Έπρεπε να διανύσω χιλιάδες χιλιόμετρα, για να καλύψω τα κενά. Θεωρούσα πάντα ευτυχείς τους ποιητές των πόλεων, γιατί εκείνοι ήδη είχαν καλύψει τη μισή «γη», ενώ εγώ έπρεπε να ξεκινήσω απ' την αρχή, για να καλύψω την περίμετρο της «ποιητικής μας γης». Κάλυψα τα κενά. Πολλά διαβάσματα».** Κανείς δεν αρνιέται ότι τα διαβάσματα μπορούν να χαρίσουν σε έναν λογοτέχνη πόντους εμπειρίας ούτε αμφισβητεί την ποικίλη χρησιμότητά τους. Άλλωστε, τριανταπέντε χρόνια πριν, το χάσμα ανάμεσα σε επαρχία και πρωτεύουσα στην ενημέρωση για τον πολιτισμό (τάσεις και λογοτεχνικά ρεύματα, αναγνώσεις ελλήνων και ξένων ποιητών) ήταν τεράστιο. Γίνεται άλλωστε φανερό συγκρίνοντας ποιητές ίδιας γενιάς, όπως η γενιά του '70, που κινούνται στην περιφέρεια με εκείνους που ζουν στην Αθήνα. Στην περίπτωση όμως του Ηλία Τσέχου (και σε άλλες παρόμοιες) η «απαιδευσιά» αυτή έχει κάποιες αξιόλογες θετικές όψεις. Ο αυθορμητισμός και η έλλειψη πόζας, στοιχεία του ποιητή που διακρίνουν όλοι οι κριτικοί του έργου του καθώς και η τόλμη στην έκφραση - που εν τέλει δηλώνει και μια άγνοια κινδύνου - δεν θα υπήρχαν ενδεχομένως αν ο ποιητής ήταν πιο «λόγιος» και πιο υποψιασμένος στα ποιητικά. Το ίδιο θα ίσχυε και για τη σχέση του ποιητή με τη δημοτική παράδοση (δημοτικό τραγούδι, ποντιακή παράδοση), επίσης οργανικό στοιχείο της ποίησής του. Φαίνεται λοιπόν πως αν η ανάγκη για έκφραση είναι πηγαία και αυθεντική και υπάρχει και το ταλέντο, ο δρόμος για την ποίηση θα ανοίξει παρά τα όποια εμπόδια.

Με βάση το έτος γέννησης (1952) και το έτος έκδοσης της πρώτης συλλογής (1978) ο Ηλίας Τσέχος ανήκει στη γενιά του '70. Λίγα πράγματα όμως μοιάζουν να τον συνδέουν με αυτή: περισσότερο το χιούμορ και η (ήπια) σάτιρα, η ελευθερία στην έκφραση και το ευρύ φάσμα θεματικού υλικού. Λείπουν οι ντόπιες και ξένες λόγιες επιδράσεις, η αμφισβήτηση του κοινωνικού status υπάρχει αλλά διατυπώνεται μάλλον υποτονικά και γενικότερα η κοινωνική κριτική δε μετασχηματίζεται εύκολα σε πολιτική καταγγελία· ένα σημείο που η ζωή του ποιητή δε συμπίπτει με την ποίησή του.

Εξετάζοντας το σύνολο των συλλογών του Ηλία Τσέχου διακρίνει κανείς ότι στις πρώτες πέντε συλλογές (έως και **Τα πάθη που φοράς**) τα ποιήματα είναι στη συντριπτική πλειοψηφία τους εξαιρετικά ολιγόστιχα και με μορφή επιγράμματος (είναι χαρακτηριστικό ότι εικοσιπέντε ποιήματα συνολικά σε αυτές τις συλλογές τιτλοφορούνται «Επίγραμμα»). Η επιγραμματικότητα και η συντομία εξηγεί το μεγάλο αριθμό ποιημάτων ανά συλλογή: στις τέσσερις πρώτες σαράντα πέντε έως σαράντα εννιά, κάπως λιγότερα στις δύο επόμενες, μόλις εικοσιπέντε στη τελευταία. Λακωνική έκφραση, απλότητα, εξομολογητική διάθεση και ένας αυθόρμητος, από

καρδιάς λυρισμός που πραγματικά συγκινεί τον αναγνώστη είναι τα μέσα του ποιητή που εντόπισε σχεδόν αμέσως με το ξεκίνημά του η κριτική. Ό, τι απασχολεί τον ποιητή είναι ο πυρήνας της κατάστασης ή του γεγονότος και οι άμεσες προεκτάσεις του. Χωρίς περιττά λόγια, με μετρημένους και λειτουργικούς τους επιθετικούς προσδιορισμούς, με εύστοχη επιλογή των ρημάτων.

Να σημειώσω πάντως ότι το εγχείρημα αυτό δεν είναι εύκολο. Η μικρή φόρμα, το ελλειπτικό ποίημα, απαιτεί μεγάλη εμπειρία και εκφραστική πειθαρχία. Ο κίνδυνος να ξεπέσει η ελλειπτικότητα σε στέρηση και ένδεια είναι πάντα μεγάλος· από την άλλη δυο λέξεις παραπάνω και το ποίημα παραφουσκώνει και χαλά. Το επίτευγμα του Τσέχου είναι πως περιόρισε σημαντικά τις παραπάνω απώλειες τόσο στην πρώτη συλλογή όσο και στις υπόλοιπες. Και γίνεται ακόμη μεγαλύτερο αν σκεφτεί κανείς ότι εκδίδει συνεχόμενα, χρόνο με το χρόνο, και κάθε φορά βελτιώνεται. Παραδείγματα: από τη δεύτερη συλλογή: *πώς χώρεσε ολάκαιρη μέρα μέσα μου/ πώς χώρεσες ανάμεσά της* από την τρίτη (με τίτλο «Δώρα Στράτου»): *όνειρο δεμένο/ ελληνικά δοσμένο// όπως το ήθελε/ όπως το θέλει/ ο τόπος αυτός ο τόπος* από την τέταρτη: (με τίτλο «Από τον τάφο των Ανθεμίων») *όταν ξεις ένα όνειρο/ Ηφαιστίων/ εξακολουθεί να είναι/ όνειρο* και από την πέμπτη: *το θαρραλέο των βουνών/ και των βυθών η άμμος// Κυρά μου Κυρά μου/ και λόγια μέτρησα και πράξεις*. Και σε εκτενέστερα ποιήματα τα οποία συνήθως καταγράφουν μια έξαρση συναισθημάτων υπάρχει ένας συνεχής αγώνας για έλεγχο και συγκράτηση του λόγου, μια προσπάθεια να αποδοθεί η συγκίνηση χωρίς στολίδια και μαλάματα με περίτρानη απόδειξη το αυτοβιογραφικό ποίημα «Απόσπασμα» από όπου αποσπώ τους αρχικούς στίχους: *«έτuche να' χαμε αέρα πολύ/ ξερίζωνε τις αμαρτίες και τις μέρες τους/ έκανε τα όνειρα ήχους/ και έδιωχνε μακριά τις προκηρύξεις»*²

Οι δύο συλλογές που ακολουθούν, *Φωνές σ' ένα Μουσείο, Απρόοπτη Ύλη, Μύθοι Σγουροί* (Ηριδανός 1984) και *Διώραφο Μέλλον* (Σύγχρονη Εποχή 1988) διαφοροποιούνται τόσο στη φόρμα όσο και στην τεχνική. Η πρώτη αποτελείται από τριάντα οκτώ σύντομα τρίστιχα ποιήματα όπου η λογική οργάνωση των νοημάτων έχει αν όχι καταργηθεί, τουλάχιστον υποχωρήσει σημαντικά προς όφελος της ίδιας της φόρμας. Το εξαιρετικά μικρό τους μέγεθος δεν βοηθά τις περισσότερες φορές στην κατανόησή τους· υποψιάζομαι ωστόσο ότι, πέρα από τον δεδομένο πειραματικό τους χαρακτήρα, ο ποιητής προτείνει έμμεσα μια συνεχόμενη ή συγκριτική ανάγνωσή τους. Παράδειγμα: *σουτάρεις ευκαιρίες/απρόοπτη ύλη/ αίμα ταχτοποιείς* και στη συνέχεια *χτίζεις ρυθμούς/ φιλία/ συμβούλους μοναξιάς*. Πάντως μια τέτοια εξέλιξη δεν πρέπει να μας ξενίζει γιατί σε όλες τις συλλογές ο ποιητής πιέζει τη συντακτική δομή της γλώσσας, προσπαθώντας να κερδίσει την αμεσότητα και την καθαρότητα στην καλλιτεχνική έκφραση του βιώματος με οποιοδήποτε συντακτικό - ενίοτε και γραμματικό - τίμημα. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η προτελευταία συλλογή αλλά έχει αλλάξει η μορφή του ποιήματος. Εδώ το ποίημα αποτελείται πάντα από δύο στροφές, φαινομενικά πεντάστιχες ή εξάστιχες, που όμως θα μπορούσαν να διαβαστούν και ως δύο στίχοι-παράγραφοι. Η πρώτη στροφή του πρώτου ποιήματος: *Μαθαίνω μ' αγαπούσες Χίλια κα/ ντήλια ανάβοντας Σε τετρακόσιες/ εκκλησιές που περνούσες Μύριζε/ λάδι το νησί/ Έστω και αν σε θω-/ πεύουν άλλου χέρια - Αμάραντος/ Αμάραντος - Μαθαίνω δε λησμονήθηκα*. Και σε αυτή τη συλλογή, με εξαίρεση το πρώτο και το τελευταίο ποίημα, η λογική ακολουθία διαλύεται καθώς καταγράφονται σχεδόν συνειρμικά σκέψεις και βιώματα και ο λιτός και σύντομος λόγος εντείνει περισσότερο την αποσπασματικότητα.

2. Το θέμα του αέρα χρησιμοποιήθηκε πολύ στην κοινωνική ποίηση, όπως πρόσεξε πρώτος ο Μ. Μερακλής εξειδικεύοντας τις παρατηρήσεις του στην ποίηση του Τάσου Λειβαδίτη (*Σύγχρονη Ελληνική Λογοτεχνία 1945-1980. Μέρος πρώτο: Ποίηση*, εκδ Πατάκη, Αθήνα, 1987, σελ. 225-226). Εδώ έχουμε άλλη μια επιτυχή χρήση του θέματος – δε γνωρίζω ωστόσο αν είχε τότε διαβάσει ο ποιητής Λειβαδίτη και το *Φυσάει στα στανοροδόμια του κόσμου* (1953).

Σε κάθε περίπτωση η ποίηση του Ηλία Τσέχου επιδιώκει τη λακωνική σε πρώτη φάση (οι πρώτες πέντε συλλογές), ελλειπτική στη δεύτερη (οι δύο επόμενες) διατύπωση.

Η πρόσφατη συλλογή *Ἡ Σταγόνα ἢ Ὠκεανός* έχει βέβαια κάποια κοινά σημεία με τις προηγούμενες, ωστόσο οι διαφορές της είναι πολύ περισσότερες και αντανακλούν το χρόνο που την χωρίζει από εκείνες. Αποτελείται από τριάντα εννιά ποιήματα και δεκαοκτώ χαϊκού. Ο αρχικός τίτλος ήταν «Παιώνιες Κράστας», ένας φόρος τιμής στις όμορφες παιώνιες που στολίζουν την άνοιξη το φαράγγι της Κράστας στο χωριό του ποιητή, το Γιαννακοχώρι, επιλέχθηκε στο τέλος όμως ο τίτλος του ομώνυμου ντοκιμαντέρ του Ηλία Ιωσηφίδη που καταγράφει τη ζωή του ποιητή. Το μέγεθος των ποιημάτων ποικίλλει αλλά πολύ σπάνια ξεπερνά τους είκοσι στίχους, συνηθέστερα ανάμεσα δέκα με δεκαπέντε στίχους· η αρχή της συντομίας και λιτότητας τηρείται. Ένα ιδιαίζον χαρακτηριστικό είναι οι διπλοί τίτλοι σε πολλά (δεκαοκτώ συνολικά) ποιήματα. Άλλοτε - συνηθέστερα - ο ένας συμπληρώνει νοηματικά τον άλλον (« Στις άκριες της στάχτης Ταξίδια πολλά» ή «Σαν φεγγάρι κάμπου Πτώσης Δοτικής»), άλλοτε λειτουργούν εναλλακτικά («Στα κάστρα Να ξέρετε το μέλλον πάντα συγχωρεί»), άλλοτε ο δεύτερος τίτλος επεξηγεί ή και επεκτείνει τον πρώτο («Δεν είναι αθώο το αίμα Σπονδή στη λαδωμένη αλυσίδα» ή «Παιώνιες Κράστας Παιώνιες βασιλείες Κράστας»). Το στροφικό σύστημα των δύο προηγούμενων συλλογών τηρείται αλλά ούτε ο αριθμός των στροφών ούτε ο αριθμός των στίχων ανά στροφή είναι πια σταθερός· η αυστηρότητα στην οργάνωση της φόρμας δε μοιάζει να είναι προτεραιότητα του ποιητή και εξαντλείται στα χαϊκού.

Ο στίχος πάλι έχει την τάση να αποφεύγει τους διασκελισμούς πιέζοντας συχνά, όπως και στις προηγούμενες συλλογές, τη συντακτική δομή του λόγου. Είναι φανερό ότι η σταθερά συνειρμική – τουλάχιστον στις όψιμες συλλογές – οργάνωση του ποιητικού λόγου του Τσέχου, επιβάλλει την κυριαρχία του στίχου ως νοηματικής μονάδας έναντι μεγαλύτερων ενοτήτων (όπως λχ η στροφή),³ άλλωστε αυτό αποδεικνύει και το κεφαλαίο γράμμα με το οποίο αρχίζει ο κάθε στίχος (η στίξη είναι πάντα αυστηρά περιορισμένη στα έργα του Τσέχου) Ως συνέπεια ο λόγος τείνει να γίνει κοφτός και ελλειπτικός, ενώ πληθαίνουν οι συντακτικές ιδιορρυθμίες, απαραίτητες στο να αποφευχθεί η μονοτονία που συνεπάγονται οι προηγούμενες επιλογές. Πολύ συχνά το ρήμα ή ο ρηματικός τύπος (κυρίως η μετοχή) προτάσσονται στον στίχο [*Γράφουν τα ποδήλατα/ τρέχει ρόδα στην ψυχή τους/ Δεν τρώνε φως ή Ανοίγοντας με τρία φιλιά τον Τάφο Ανθεμίων/ Ορμώντας προς εμάς άπειρες πεταλούδες*] άλλες φορές το αντικείμενο ή ο επιθετικός προσδιορισμός και γενικά ο όρος που τονίζεται σε κάθε περίπτωση καλύπτει την αρχή του στίχου, σπανιότερα επίσης το ρήμα (κυρίως αυτό) μπαίνει και στην τελευταία θέση [*Σημαίες μασώντας δόντι δεν έμεινε/ πόνος των ούλων μόνο ή Τον Όλγανο φουσκώνει/ Το τρένο κουβαλά προς Έδεσσα/ Το κλίμα αλλάζει*] Τα υπερβατά σχήματα πάλι, χωρίς να είναι ιδιαίτερα σπάνια, δεν πολυχρησιμοποιούνται, δε λείπουν ωστόσο οι επαναλήψεις λέξεων ή φράσεων, σχεδόν πάντα με το σχήμα υπαναφοράς [*Χορούς θέλουν τα πάθη, οι γιορτές, τα πένθη/ Χορούς πυγολαμπίδων, δελφινιών, ευχών/ Χορός είσαι Ελλάδα, Δόρα Στράτου*]

3. Για τις παρατηρήσεις που ακολουθούν χρησιμοποίησα τις αντίστοιχες παρατηρήσεις του Θανάση Μαρκόπουλου πάνω στην ποίηση του Προδρόμου Μάρκογλου. Βλ. Θανάσης. Ε. Μαρκόπουλος «Η αισθητική και ανθρώπινη εκδοχή στην ποίηση του Προδρόμου Μάρκογλου», *Ματιές Ενόλω*, εκδ. Σοκόλη, 2003, σελ. 194-196

Θεματικά τώρα δεν υπάρχουν περιορισμοί. Οποιοδήποτε γεγονός ή σκέψη μπορεί να γίνει ποίημα, αρκεί να αγγίξει συναισθηματικά τον ποιητή. Η καθημερινότητα με τις χαρές και λύπες της, η φιλία και οι ανθρώπινες σχέσεις γενικότερα, ο έρωτας, είναι κάποια από τα θέματα που απασχολούν τον ποιητή. Θα επιμείνω ωστόσο σε τρεις θεματικούς κύκλους: στη φύση, στην παράδοση και στην μνήμη. Και αυτό γιατί οι τρεις κύκλοι αυτοί και μόνιμα παρόντες σε κάθε συλλογή είναι και κυριαρχούν στην τελευταία.

Η φυσιολατρία του Τσέχου, διάχυτη σε ολόκληρο το έργο του όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί σταθερό σημείο αναφοράς στην ποίησή του. Τα λουλούδια, τα δέντρα και οι καρποί, τα βουνά και η θάλασσα, τα τοπία, όλα συμμετέχουν ενεργά σε μια ποίηση που δείχνει οργανικά δεμένη με τη φύση· δεν είναι ούτε φορκλόρ ούτε ρομάντζο, είναι στοιχείο της ταυτότητας του ποιητή. Η μνήμη, ο έρωτας, η νοσταλγία περνούν συχνά μέσα από τοπία: *Oslo ερωτικό/ βόρειο βόρειο να σε χαρώ// τη νοσταλγία ν' ατένιζες/ να πνιγες στα φιόρδ (Ανθέμια)*. Στο *Η Σταγόνα ή Ωκεανός* η φύση σχετίζεται πια με το γενέθλιο χώρο του ποιητή, χώρο στον οποίο ζει για πάνω από μια δεκαετία. Κυρίαρχο θέμα στη συλλογή (πάνω από δέκα ποιήματα σχετίζονται άμεσα με αυτή) η φύση δεν είναι, όπως θα φανταζόταν κανείς, ούτε ντεκόρ ούτε απλώς ο χώρος που αναπτύσσεται το ποίημα· είναι συνήθως ο πρωταγωνιστής: *Πηγές, νύμφες, ερείπια, γράμματα/ μέγας αρχαιωμένος πλάτανος/ Πίνει νερά, απλώνει κλώνους*. Στο προηγούμενο παράδειγμα φαίνεται η στενή σύνδεση φύσης και ιστορίας του τόπου, κάτι που μπορεί να δει κανείς και σε άλλα ποιήματα και με αξιοπρόσεκτη εκφραστική ευστοχία: *Φλέγεται άνοιξη/ Μελανοπόρφυροι βυθοί/ Προς Βέρμιο καλπάζουν, Τζένα, Πάικο/ Κοπάδια αγριολούλουδα/ Βυθείς Παίονα μύθοι// «Πασάων βοτανέων βασιλγίδα»*

Η παράδοση πάλι είτε πρόκειται για το δημοτικό τραγούδι, είτε για την εκκλησιαστική παράδοση, είτε για την ποντιακή γλώσσα και παράδοση κάνει συχνά ιδιαίτερα αισθητή την παρουσία της με ποιήματα που ενσωματώνουν στοιχεία της ή και ακόμη με ποιήματα στην ίδια την ποντιακή διάλεκτο (όπως το παλαιότερο «Ασόν Πόντον» ή το πρόσφατο «Παρχάρε σο Βέρμιον»). Ειδικότερα για τη σχέση του με τον Πόντο ο ποιητής δήλωσε: *Ο Πόντος είναι η άλλη μου καρδιά, τον κουβαλώ μέσα μου. Σε ώρες ανάγκης, όταν απλώσω το χέρι – και το 'κανα στην Αθήνα – σε Πόντιο θα το απλώσω και θα βρω ανταπόκριση. Ο Πόντος έχει μια ιερότητα, ένα χαμένο αίμα και μια γλώσσα πολύ σπουδαία. Αν υπάρχει επιγραμματικότητα στη γραφή μου, όπως Λένε, οφείλεται στην επιγραμματικότητα της ποντιακής γλώσσας*.⁴ Προκύπτει συνεπώς αβίαστα το συμπέρασμα ότι η δημοτική παράδοση, σε όποια μορφή της, λειτούργησε ως εκφραστικό εφελτήριο στο ξεκίνημα του ποιητή και συνεχίζει να λειτουργεί ως στοιχείο της ποιητικής του ταυτότητας.

Η μνήμη τέλος καλύπτει θεματικά σημαντικό κομμάτι στο συνολικό έργο του ποιητή. Πρόκειται κυρίως για νοσταλγία αγαπημένων προσώπων, συνηθέστερα φίλων ή ερωτικών συντρόφων (φιλία και ανθρώπινες σχέσεις έχουν μεγάλη σημασία για τον ποιητή) αλλά και τόπων που έχει ζήσει λίγο η πολύ. Στην ανά χείρας συλλογή η νοσταλγία τόπων δεν υπάρχει και ο νόστος στην γενέτειρα έχει συντελεστεί. Η μνήμη όμως συνεχίζει να υφίσταται: ως πικρή ανάμνηση των οικείων νεκρών (στο κορυφαίο για μένα ποίημα «Στις άκριες της στάχτης/ Ταξίδια πολλά»), ως τρυφερή ανάμνηση για το νεκρό σκυλί του («Ο σκύλος κοιμάται»), ως επίκεντρο φιλοσοφικού στοχασμού («Στα κάστρα/ Να ξέρετε το μέλλον πάντα συγχωρεί») ως αιχμή κρυμμένη πίσω από αθώα πορτρέτα («Προσωπογραφίες»).

4. Στη συνέντευξη που προαναφέρθηκε, σημ.2

Πέρα από την ατομική μνήμη ωστόσο αντιπροσωπεύεται και η ιστορική μνήμη. Αν και δε θα χαρακτηρίζα κοινωνική την ποίηση του Ηλία Τσέχου, εν τούτοις κάποια από τα καλύτερα ποιήματά του όπως το «Απόσπασμα» ή το «Μακρόνησος» καταγράφουν και τοποθετούνται απέναντι σε ιστορικά γεγονότα που είτε γνωρίζει άμεσα ο ποιητής είτε βιώνει τις συνέπειές τους στον στενό του περίγυρο. Ενώ πάντως στα **Φωνές σ' ένα Μουσείο, Απρόοπτη Ύλη, Μύθοι Σγουροί** και **«Διώροφο Μέλλον»** υπήρχε ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα, στο **Ή Σταγόνα ή Ωκεανός** δεν παρατηρείται κάτι τέτοιο, κάτι που φανερώνει για άλλη μια φορά τα χρόνια που χωρίζουν τις συλλογές.

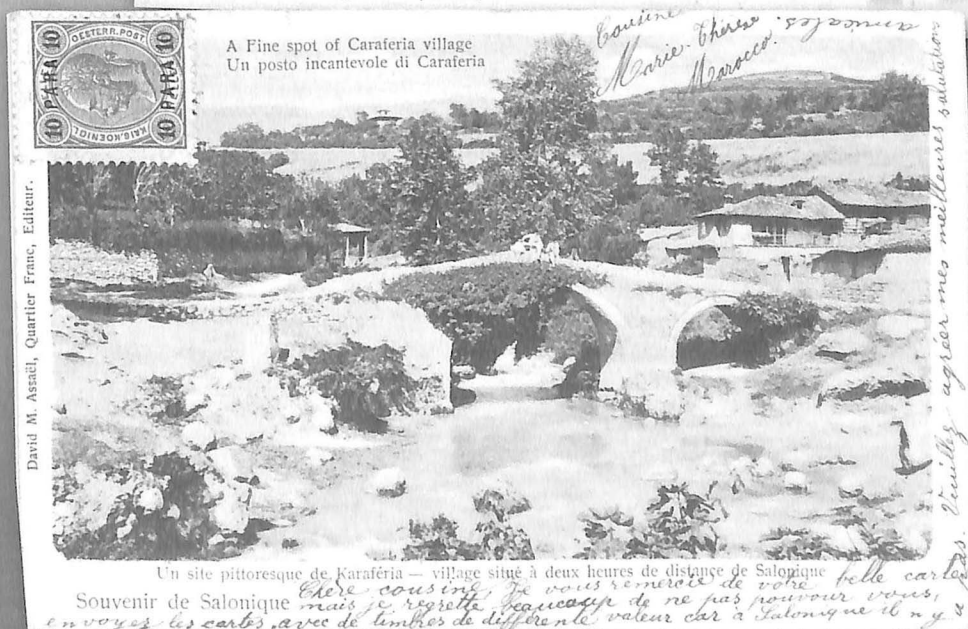
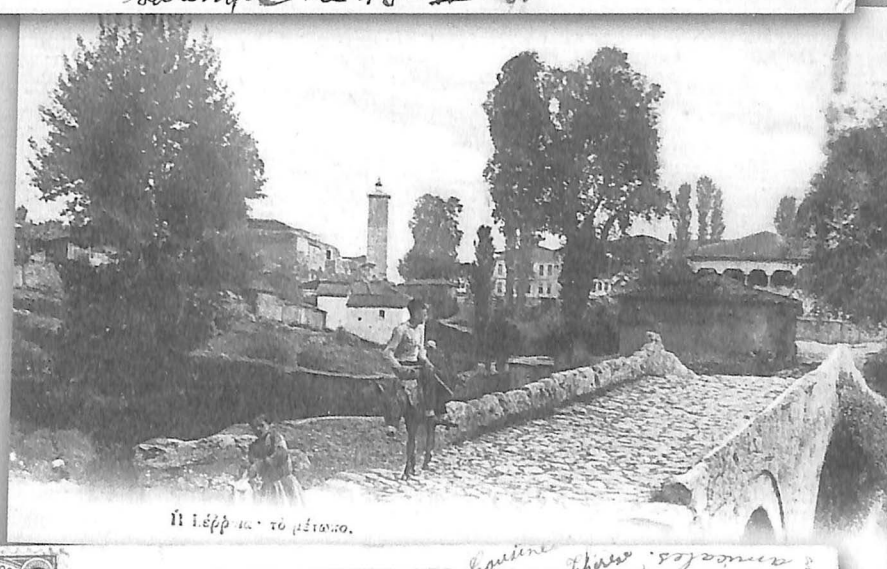
Το κακό με την ποίηση είναι ότι έχει κόστος, μεγάλο προσωπικό κόστος. Και δε μιλώ μόνο για το υλικό κόστος - διόλου ασήμαντο πάντως – αλλά για το ψυχικό. Σε καιρούς που γίνονται όλο και πιο κλειστοφοβικοί, σε καιρούς που οι μάζες λατρεύουν επιχρυσωμένα «ανυποψίαστα μηδενικά», ο ποιητής καλείται να ξεγυμνώσει την ψυχή του, να φθαρεί, να αναλωθεί και να καεί μόνο και μόνο για να χτίσει γέφυρες προς τον Άλλο, μόνο και μόνο από αγάπη για τον Άλλο. Έχει λοιπόν δίκιο ο Ντίνος Χριστιανόπουλος όταν γράφει στο «Εγκαταλείπω την ποίηση»...**όμως είμαι άνθρωπος κι εγώ, επιτέλους κουράστηκα, πως το λένε,/ κούραση πιο τρομαχτική από την ποίηση υπάρχει;** Το καλό στην περίπτωση του Ηλία Τσέχου είναι ότι η εποχή της κούρασης μοιάζει να έχει πια τελειώσει. Με το **Ή Σταγόνα ή Ωκεανός** η ποίηση έχει (ξανα)κερδίσει το παιχνίδι στην ψυχή του ποιητή· πάντα όμως σε τέτοιες περιπτώσεις ο πραγματικά κερδισμένος, ο μεγάλος κερδισμένος είναι ο αναγνώστης.

Ταξίδι στη Μνήμη

1905

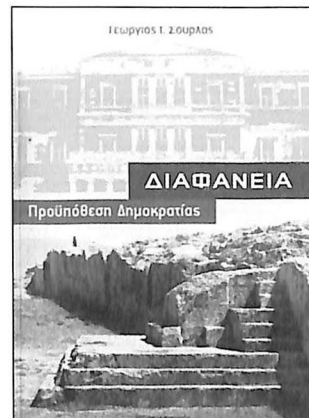

Γεώργιος Ι. Σούρλας

Διαφάνεια, Προϋπόθεση Δημοκρατίας

Στρατηγικές Εκδόσεις

Ένας τίτλος φωτιά ή κόκκινο πανί ή αν θέλετε μια ανοικτή πληγή για τους πολίτες που θεωρούν ότι ο όρος Διαφάνεια και ο όρος Πολιτικός πλέον είναι ασύμβατοι μεταξύ τους. Δεν μπορούν όμως να μπαίνουν ταμπέλες έτσι ώστε οι έντιμοι να ταυτίζονται με τους φαύλους. Δεν μπορούν όλοι να εξομοιώνονται με τους χείριστους. Και δεν μπορούν όλα να ισοπεδώνονται μέσα σε ένα κλίμα διάχυτου κυνισμού. Κι όμως η λέξη Διαφάνεια είναι ένας τίτλος κι ένα βιβλίο που δίνει πρώτα απ' όλα τον προσδιορισμό και την εννοιολογική ανάλυση αλλά και τη γνώση των όρων όπως διαφθορά, διαπλοκή, σκάνδαλο αλλά και διαφάνεια, γιατί αποτελεί αρχή παιδείας και αρχή σοφίας η των ονομάτων επίσκεψις όπως μας διδάσκει ο φιλόσοφος Αντισθένης. Ως Διαφθορά λοιπόν ορίζεται συνήθως η εκμετάλλευση μιας θέσης εξουσίας απ' αυτόν που την κατέχει προς ίδιον όφελος.

Η Διαπλοκή όρος συναφής με την διαφθορά. Όπου όταν λίγοι παίρνουν πολλά λέγεται διαπλοκή κι όταν πολλοί παίρνουν λίγα, λέγεται διαφθορά κατά τον Μάο Τσε Τουνγκ. Η Λέξη Σκάνδαλο ή ακριβέστερα Σκανδάλιθρον αποτελούσε το μηχανισμό παγίδευσης των ζώων όπου τοποθετούνταν το δόλωμα, το δέλεαρ και όταν το ζώο άγγιζε ή έψευε το δέλεαρ η παγίδα έκλεινε και το φυλάκιζε, το τραυμάτιζε το συλλάμβανε... Διαφάνεια στη φυσική είναι ο όρος που δίνει τη δυνατότητα που παρέχει ένα σώμα έτσι ώστε να διακρίνονται τα αντικείμενα που βρίσκονται πίσω απ' αυτό.

Μεταφορικά στην πολιτική διαφάνεια είναι οι καταστάσεις, οι συνθήκες, οι προϋποθέσεις που επιτρέπουν στον πολίτη να πληροφορείται απρόσκοπτα, να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή και σε κάθε περίπτωση όλα εκείνα που βρίσκονται πίσω από τις πολιτικές ενέργειες που τεκταίνονται και αφορούν τον ίδιο και την κοινωνία. Η Διαφάνεια αποτελεί βασική αρχή και προϋπόθεση του κράτους δικαίου, της διασφάλισης του δημοσίου συμφέροντος, η οποία πρέπει να διέπει το σύνολο του δημοσίου βίου και όλους τους κλάδους του δικαίου.

Το βιβλίο παρουσιάστηκε στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Δήμου Βέροιας, στις 4 Ιουνίου 2011.

Γεώργιος Ξάνθιππος Τροχόπουλος

Πολίτης Ξάνθιππος

Ο Γεώργιος - Ξάνθιππος Τροχόπουλος με το ανήσυχο πνεύμα και την αστείρευτη ενέργειά του, ανοίγει ήδη τα φτερά του προς νέες κατευθύνσεις, σε επίπεδα υψηλών πνευματικών προδιαγραφών. Μας αποκαλύπτει μια νέα πτυχή των δυνατοτήτων του και κάνει την πρώτη του εμφάνιση ως συγγραφέας. Το βιβλίο με τίτλο «Πολίτης Ξάνθιππος» είναι το πρώτο του συγγραφικό έργο -εύχομαι να ακολουθήσουν και άλλα- και περιλαμβάνει επιλεγμένα άρθρα του, που δημοσιεύθηκαν στην εβδομαδιαία εφημερίδα της Βέροιας «ΒΕΡΟΙΑ», την περίοδο 1999-2005. Πρόκειται για κείμενα που διαβάζονται ευχάριστα γιατί είναι σύντομα, καλογραμμένα, χωρίς περιττά λυγροτεχνικά «στολίσματα» και αναφέρονται σε ποικιλία θεμάτων, τοπικών και μη. Τα άρθρα είναι χωρισμένα σε τέσσερις θεματικές κατηγορίες: 1. Τοπικά ζητήματα, 2. Ιατρικά - Φαρμακευτικά, 3. Πολιτισμός, 4. Πολιτικές παρεμβάσεις. Ο διαχωρισμός αυτός κάνει το πόνημα του πιο εύχρηστο.

Στο βιβλίο καταγράφονται γεγονότα και ζητήματα της περιόδου που προανέφερα, σχολιάζονται εύστοχα και διατυπώνονται θέσεις και απόψεις του συγγραφέα πάνω σ' αυτά και εν τέλει το έργο μπορώ με βεβαιότητα να πω ότι θα είναι χρήσιμο, εκτός των άλλων και στον ερευνητή ή τον ιστορικό του μέλλοντος.

Γιώργος Ι. Καλογήρου

Ένα επίκαιρο κείμενο από το 2001:

Σφυρίδα ποσέ...

Πολύς θόρυβος για το περιβόητο γεύμα που παρέθεσε ο πρωθυπουργός στους υπουργούς της κυβέρνησής του για την συμπλήρωση 5 χρόνων διακυβέρνησης της χώρας από τον κ. Σημίτη.

Πολλά ακούστηκαν και γράφτηκαν υπέρ και κατά μέχρι και που γνωστός για τις γκάφες του υπουργός τόλμησε να δηλώσει ότι ήταν ένα γεύμα από αυτά που συνηθίζει να τρώει ο Έλληνα πολίτης. Δηλαδή:

- Ψαρόσπουπα.
- Σφυρίδα ποσέ.
- Αγριογούρουνο Ξάνθης με δαμάσκηνα.
- Γλυκά και φρούτα.

Το σίγουρο είναι όμως ότι όταν υποχρεώνεις έναν ολόκληρο λαό σε σκληρή λιτότητα επί χρόνια, δεν επιτρέπεται να τον προκαλείς με την δημοσιοποίηση τέτοιου μενού. Έχω όμως μια ένσταση και αυτό, επειδή ελέχθη ότι το αγριογούρουνο ήταν Ξάνθης.

Από πληροφόρηση που έχω το εν λόγω αγριογούρουνο μπαϊνοβγαίνει και στο νομό Ροδόπης και άρα δεν μπορείς να αποκλείεις έναν ολόκληρο Νομό από μία τέτοια πανελλήνια διαφήμιση και το γεγονός αυτό το καταγγέλλω.

Το βιβλίο του Γεωργίου Ξάνθιππου Τροχόπουλου παρουσιάστηκε στην αίθουσα του Δημοτικού Συμβουλίου στο Δημαρχείο Βέροιας στις 20 Ιουνίου 2011.

ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Κ.Ε.Π.Α. Δ. ΒΕΡΟΙΑΣ
Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Τοπικής Ιστορίας

ΚΟΙΝΩΦΕΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Παύλου Μελά και Μπιζανίου
Τηλ. κέντρο: 2331078100, 2331078127, Fax: 2331027914

Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού
Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο

ΧΩΡΟΣ ΤΕΧΝΩΝ
Παύλου Μελά & Μπιζανίου
ΑΝΤΩΝΙΑΔΕΙΟΣ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΩΝ
Αντωνιάδη 19

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ «ΘΕΑΝΩ ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ»
Θ. Ζωγιοπούλου 3, τηλ. 2331024879

ΑΙΘΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ «Όλγανος»
Ολγάνου 19, τηλ. 2331028277

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
Ιεραρχών 4, τηλ. 2331023880

ΘΕΡΙΝΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ «Μελίνα Μερκούρη»
Άλσος Παπάγου, τηλ. 2331072654

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ Ν ΗΜΑΘΙΑΣ
Κουντουριώτη 8, τηλ. 2331067308 & 2331026877